Anul XVIII. Iunie—Iulie 1928 Nr. 6—7.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 200 Lei. Pe o jumătate de an 100 Lei.
Un număr 15 Lei.

Morala sinagogală şi morala lui Isus.

Introducere.

Fixarea istorică a cadrului în care s'a ivit creştinismul este o necesitate ştiinţifică.

Stabilirea obiectivă, exactă a atmosferii religioase şi morale în care a predicat Mântuitorul nostru Isus Hristos condiţionează în parte înţelegerea învăţăturii Lui. Fără observarea acestui prim postulat ştiinţific s'a ajuns la deducţii, ipoteze şi sinteze false cu privire la origina şi năzuinţele creştinismului. Dovadă este protestantismul mobil şi neastâmpărat.

Inlocuind precizia istorică cu ingeniozitatea, datele certe cu rezultatele unor cercetări pentru care sunt suficiente asemănările de formă, şi numai de formă, confundând secolii cu mentalităţile lor deosebite, asistăm la cea mai periculoasă răsturnare a sensului insuşi al învăţăturii evanghelice.

Neputând să se aşeze — aceasta cere o bogată cunoaştere a isvoarelor, a oamenilor şi mai ales a cugetărilor — în mediul şi sub cerul care singure dau viaţă şi culoare deosebită, cercetătorii din vremurile nouă au suprimat greutatea aceasta, pretând acelor timpuri adânci, înţelesul, cugetarea şi metodele noastre.

Ori, a încadra istoric o mişcare, o doctrină, însemnează ştiinţă nu abilitate, observaţii fine şi nu simple afirmaţii de birou.

In această privinţă s'a încercat nivelarea de sens a elementelor comune ca lexic, fără ca să fie cercetate concepţiile, fundamental deosebite din care ele pleacă.

O idee, un cuvânt chiar, a fost prilej de savante consideraţii când s'a găsit în opera unui scriitor grec, în doctrima unei religiii esoterice, etc. urmărindu-se influenţa şi atmosfera străină care ar explica fie o parte, fie întregul învăţăturii Sfinte Evanghelii. Cercetările în acest sens şi documentele ce se descopere încontinu dau o contribuţie serioasă pentru lămurirea noastră, după ce însă sunt minuţios studiate şi fixate ca valoare prin comparaţie cu atmosfera şi doctrina în care se găsesc.

Totuşi arbitrarul n'a putut fi exclus. Unitatea de vedere nu s'a putut stabili. Plecând dela acelaş material, s'a ajuns la concluzii diferite, ba chiar contrare. Rezultatul acesta este dovada neputinţei de a se desprinde, de-a face abstracţie de mediul şi cultura noastră. Este o erezie ştiinţifică a interpreta o idee din secolul prim cu înţelegerea noastră de azi şi a răsturna peste un cuvânt din acele vremuri înţelesul lui din zilele noastre.

O altă greşală. S'a căutat stabilirea atmosferei în care s'a ivit creştinismul, prin comparaţii. Elementele de comparaţie, în schimb, au fost studiate în suprafaţa lor şi nu adâncite în inţelesul lor. Similitudinilor de formă nu le corespund identităţi de fond. Pentru această metodă nu există unitate în Canonul Noului Testament. Ea caută paralele pretudideni. Strigătul lui Gunckel: Wo sind die Parallelen? este deviza atâtor şcoli de exegeză protestantă contemporană.

In fine asemănări devin chei de descuiat înţelesuri nouă, socotite până acuma ferecate, puse sub lacăt. Cuvintele comune devin tehnice, cele tehnice, comune, după cum sistemul anticipat format o cere.

Tot aşa sunt explicate şi ideile. De pildă, unei idei din secolul V-lea după Hristos cu evidente afinităţi cu Sfânta Evanghelie, cercetătorii de azi nu-i atribue origină creştină, fie direct, fie din atmosferă, deci indirect, ci deduc un isvor comun, fără să-l poată dovedi, înainte de era creştină.

Pentru cel ce voeşte să-şi formeze o idee exactă despre epoca primă creştină, acceptarea interpretării materialului, ce se descopere, echivalează cu renunţarea la adevăr. Totuşi înţelegem să facem o distincţie. Nu le bănuim sinceritatea dar le negăm justeţea deducţiilor.

De ce este necesară fixarea valorii elementelor străine ce vor să fie introduse ca explicând mai bine Noul Testament? Fiindcă ele ne dau cunoaşterea atmosferii morale şi religioase, între element şi concepţia generală fiind o legătură organică. Cei ce vor să dovedească origina creştinismului prin filozofia şi religia greacă sau prin tendinţele sincretiste ale unei epoci evident posterioare, nu urmăresc de fapt decât scoaterea evangheliei din cadrul şi atmosfera iudaică, palestiniană.

Am spus acestea întrucât lucrarea noastră vroieşte să stabilească atmosfera morală în care a predicat Mântuitorul nostru Isus H r i s t o s şi prin aceasta, indirect, să contribue la soluţionarea unei probleme mult controversate. Pentru aceasta elementele ce ni le oferă însăşi Sf. Evanghelie sunt suficiente. Dacă pe alocurea vom depăşi canonul Noului Testament, o vom face pentru o exemplificare mai bogată a unui obiceiu sau pentru urmărirea unei devieri dela legea mozaică, devieri ce sunt regulă în iudaism.

Va fi deci vorba de stabilizarea unei paralele între morala Mântuitorului şi morala sinagogală, ultima fiind normativă pentru timpul când apare Evanghelia mântuirii neamului omenesc.

Am numit morala iudaismului sinagogală, întru cât sinagoga este centrul ei de predică şi prin ea se adresează poporului.

In ceeace priveşte iudaismul, el este un nume cu care se diferenţiază viaţa şi cugetarea Evreilor înainte de robia babilonică de cea de după reîntoarcerea în Palestina.

Anticipând concluzia studiului nostru putem afirma, că deosebirea între aceste două epoci, oricât de esenţială ar voi uni să ne-o dovedească, ea nu atinge temelia, dogmatica Vechiului Testament. Iudaismul păstrează cu sfinţenie şi apără cu jertfe de martir legea mozaică şi profeţii îngăduindu-şi să creeze şi amplifice, înconjurând cu aceiaşi veneraţie moştenirea trecutului cu produsul, creaţiunea lui. Cu timpul creaţiunea aceasta posterioară se va alătura la lege şi profeţi, ba chiar îi va pune în umbră. Această alăturare şi superiorizare plecând dela uzurparea dreptului de legiferare a lui Moise, Mântuitorul ne-o arată când spune: «Pe scaunul lui Moisi au şezut Cărturarii şi Fariseii». (Matei 23, 2).

Caracteristica acestei epoci este nomismul şi mesianismul. Despre mesianism nu vom vorbi decât atunci, când stabilind anumite însuşiri ale moralei sinagogale, prin legătura ce există între nomism şi mesianism, ele condiţionându-se, vom avea nevoie de aceasta.

I.

Caracterul organizării poporului evreu după captivitatea babilonică. Deplasarea puterii de conducere. Legea. Cărturarii. Predaniile şi valoarea lor.

Poporul evreu, după întoarcerea din captivitatea babilonică, îngăduită şi sprijinită de Cir învingătorul lui Nabunahid, nu mai avù puterea de a se constitui în stat politic. Statul monarhic primise lovitura definitivă prin Nabucodonosor. Mizeria, ruinele ce acopereau pământul Palestinei precum şi o serie de ani secetoşi fac imposibilă, material şi sufleteşte, organizarea politică. Din strălucirea de altădată nu mai rămăsese decât „legea". De aceasta, captivi-

tatea babilonică mai îngăduitoare decât cea asiriană,[1] nu i-a despărțit niciodată. Faptul acesta va da naștere unui forme de viață religioasă necunoscute până acuma. Legea va putea fi despărțită de templu. Cu acest fenomen ne întâlnim în diaspora. Forma nouă de viață națională și religioasă în care va continua poporul să trăiască după captivitatea de 70 ani, va fi „comunitatea eclesiastică".

Explicarea comunității eclesiastice ni este dată deoparte prin numărul cel mare al preoților în raport cu totalul repatriaților, de altă parte prin reforma lui Neemia și Ezra. La aceasta adăogând și conștiința fărădelegilor care le atrăsese pedeapsa grea a exilului, avem explicația integrală a stărilor sufletești care în chip firesc favorizează „comunitatea eclesiastică".

Numărul preoților formează o zecime din cei conduși de Zorobabel. Ezra este preot și împreună cu Neemia; „repun în valoare legea" și prin aceasta capătă o deosebită importanță ceice o studiază și au datoria s'o facă cunoscută poporului.

In chipul acesta statul monarhic este înlocuit printr'o comunitate eclesiastică.[2] Este a treia formă de viață națională și religioasă constituită, după judecători și regi.

In locul monarhului se așează Marele Preot. El concentrează în mâna sa puterea religioasă și politică.

Deplasarea aceasta va avea o influență considerabilă asupra vieții și cugetării acestei epoci.

Lipsa de autonomie exclude preocupările po-

---

[1] In captivitatea asiriană se urmărea desființarea poporului evreu împiedecând gruparea și răspândindu-l pe întinsul imperului.

[2] Denneteld, Le judaisme biblique pag. 33.

Se atribue, de către unii cercetători, observarea acestui caracter post exilic al vieții poporului evreu, lui Bousset, care a și dedicat acestei epoci o mare lucrare: Die Religion des Judentums. Noi credem observația mai veche. O face Teofilact, stabilind caracterul celor trei grupuri, de câte 14 generații din geneologia Mântuitorului (Matei 1, 2—16). Migne. Tom. CXXIII Patr. grec. pag. 151—156.

litice şi îndreptează spiritele spre consideraţiuni religioase. Clerul aşezat în locul regalităţii va conduce poporul după codul sacru. Legea devine centrul vieţii şi al cugetării. Ea este mândria poporului şi stindardul lui în vremuri de războaie. De câtă veneraţie este înconjurată se poate vedea din valoarea ce i se atribue. Filo vorbind de imutabilitatea legii o socoate ca resfrângând însăşi ordinea vecinică a cosmosului. Hillel condiţionează însăşi viaţa viitoare de cunoaşterea legii: multă carne, mulţi viermi, multe comori, multe griji, multe femei, multă superstiţie.... dar, multă Tora, multă viaţă.... Ţi-ai însuşit cuvintele Torei, ţi-ai agonisit viaţa lumii viitoare. [Pirke Aboth II 7].[1]

Iosif Flaviu o socoate un bun care poate compensa orice pierderi: Şi chiar de ni s'au răpit bogăţii şi oraşe şi alte bunuri, totuşi ne rămâne nemuritoarea lege. Excesiva importanţă a legii merge până la a fi socotită ca existând înainte de facerea lumii. Mai mult chiar, însuşi Dumnezeu a trebuit s'o consulte: Israeliţii sunt iubiţii lui Dumnezeu, fiindcă li s'a dat o unealtă preţioasă [legea], prin care a fost făcută lumea.[2] In dimineaţa fiecărei zile, înainte de a pune mâna pe cârma lumii, Dumnezeu studiază legea.[3] La adunările în cer ale rabinilor morţi care au strălucit prin cunoaşterea şi interpretarea legii şi la care ia parte şi Dumnezeu, nu rare ori se întâmplă să fie pus în minoritate de rabini.[4]

Aceste câteva citaţiuni sunt suficiente să ne arate la ce abnormităţi se ajunsese. Fără îndoială, caracterul religiei şi moralei israelite este legal şi înainte de exil. Totuşi nu i s'a atribuit valoarea de care s'a bucurat după exil. Aceasta explică şi transcedentalizarea ideii de Dumnezeu şi substituirea contactului viu cu ceriul atât de des acentuat de Pro-

[1] Bousset, pag. 119.
[2] Ibid pag. 121.
[3] Fillion, L'etude de la Bible pag. 220.
[4] Ibid pag. 221.

feţi prin cunoaşterea exclusivă a legii.[1] Este o faptă un merit care impune prin el însuşi o recompensă. Un rabin consumat în cunoaşterea legii şi-a asigurat viaţa viitoare, iar pe pământ nu i se poate refuza aprecierea deosebită, nici nu poate fi lipsit de onorurile cele mai înalte. Datoriile oamenilor de rând faţă de rabini sunt egale cu cele datorite legii însăşi. In această privinţă respectul faţă de ei întrece de multe ori pe cel faţă de lege. „Este un păcat mai grav să vorbeşti de rău pe un rabin versat în lege decât să vorbeşti de rău legea". A face un dar unui discipol al înţelepţilor rabini echivalează în ordinea morală cu ofrandele duse la templu, fiindcă discipolul însuşi este un templu viu, radiind sfinţenie.[2]

Ceeace-i deosebeşte de restul lumii nu este sentimentul de bunătate şi milă, ci cunoaşterea legii, abilitatea şi promptitudinea cu care dădeau răspunsuri imediate şi precise la toate problemele care se prezentau nelămurite în practica vieţei religioase şi morale,[3] pentru ca ea să fie cât mai desăvârşită.

Competenţa lor era nediscutată, sfatul lor devenea lege. Cum procedau însă?

Punctul de plecare era întotdeauna legea. Totuşi prin cea mai desordonată exegeză şi cazuistică, textele erau aşa de violate, încât dădeau ceeace cărturarii voiau. Iar pentru a da mai multă valoare interpretărilor, le puneau sub autoritatea nediscutată a unei mari figuri din istoria poporului, de preferinţă Avraam sau Moise, asigurând că sunt deţinătorii unei tradiţii orale care de altfel depăşeşte şi aceste glorioase personalităţi.[4]

---

[1] Simon cel drept zice: Lumea se razimă pe trei lucruri: întâi de toate pe lege, apoi pe serviciu la templu şi în urmă pe actele de caritate. Pirke Aboth. [R. Kreglinger. La religion d'Israil III pag. 291.

[2] Ibid.

[3] Ibid.

[4] Cap 26, 5, din Geneză vorbeşte de Avraam ca observând „porunci, legi şi învăţături". Dr. S. Funk. Die Entstehung des Talmunds p. 9.

Autoritatea cărturarilor dă valabilitatea inovaţiilor, şi le impun prin pretinsa lor adâncime istorică.

Ele sunt acele nenumărate „predanii" cu care ne întâlnim în Noul Testament, din nerespectarea cărora se fac acuzaţii apostolilor [Matei 15, 51 Marcu 7] şi Mântuitorului [Luca 11, 38]. La început inferioare, cu vremea ele pun în umbră însăşi legea ca valoare normativă în viaţa morală. In aceasta ipostasă, superiorizând poruncile lui Dumnezeu, le găsim pe timpul Mântuitorului. Respectarea lor intră în definiţia unui fariseu. Sfântul Pavel de câte ori vorbeşte despre trecutul vieţii sale, aminteşte de zelul cu carele o observa; cuvintele lui din Gal. 1, 14, nu pot avea înţelesul de predanii familiare, ci de predanii ale fariseilor, ale strămoşilor.[1]

Rezumând: poporul evreu după captivitatea babilonică se constitueşte într'o comunitate eclesiastică pe bază de lege multiplicată până la desfiinţarea înţelesului primar. Cultul legii este cea mai caracteristică trăsătură a acestei epoci.[2] Insuficienţa de prescripţie care să îmbrăţişeze viaţa în cele mai mici nevoi, dă naştere la interpretări şi predanii, care în viaţa morală vor prilejui greutăţi desnădăjduitoare pentru om în înţelegerea obligaţiunilor lui faţă de Dumnezeu.

---

[1] Vezi Lagrange. L'Epitre aux Galates, vers. resp.

[2] Nomismul şi mesianismul pot fi socotite ca preocupări preponderente ale acestei epoci destul de întinse. Câteva decenii în urmă cercetările nu puteau găsi un fir conducător în inextricabilul produs religios şi moral al iudaismului. Aceasta explică aprecierile de «noapte a legalismului», «perioadă obscură», aprecieri, fără îndoială exagerate şi rezultate dintr'o metodă greşită, plecând dela amănunte la principii. Izbânda nu poate fi garantată decât «cu condiţia de a nu părăsi culmile principiilor» [Vezi Revue biblique No. 1, 1927 pag. 159]. Altcumva, pierdute prin amănunte la fiecare pas contradictorii, cercetările nu pot surprinde nici valoarea de «preludiu imediat pentru creştinism a judaismului şi de cadre în care s'a format Sfânta Evanghelie» [L. Dennefeld o. c. pag. 5.

Cap. II.

Morala sinagogală este externă, cazuistă, interesată.

Legalismul, am văzut, străbate întreaga cugetare a iudaismului. De el se resimte morala, prescripţiile rituale şi cultul. Influenţa aceasta va pune în valoare îndeplinirea formei, suprimând cu totul legătura cu sufletul şi conştiinţa. Consecinţa era firească. O lege, oricât de perfectă ar fi, nu poate pătrunde adâncul sufletului, nici surprinde intenţia. Această imposibilitate este de natură organică. Legea lucrează cu fapte concretizate, materializate. Ea opreşte la suprafaţă şi apreciază numai după fapte, valorificările după intenţii fiindu-i streine, socotindu-le, în ordinea socială, chiar periculoase. Prin aceasta îşi evidenţiază şi caracterul ei relativ. Relativismul constă în faptul de a nu putea cuprinde tocmai elementul sufletesc care explică moralitatea sau imoralitatea unei acţiuni şi putând în schimb acoperi pustiuri sufleteşti precum şi justifica absenţa celor mai elementare datorii. Preponderenţa formei slăbeşte însaşi valoarea morală a sentimentului a cărui exprimare necesară o îndeplineşte.

Observaţiunea aceasta generală se aplică în întregime moralei iudaice ca fiind legală prin originea şi desvoltarea ei.

Morala iudaică ne înfăţişează un cult deosebit al formei, a ceeace se vede şi atrage, acoperind prin scrupulozitatea de care dau dovadă Fariseii şi Cărturarii, absenţa sufletească. Un exterior de paradă ostentativă, impunând prin observarea frecventă a legii şi culminând prin atenţia şi valorificarea lucrurilor de infimă importanţă.

Stăpâniţi de dorinţa de a fi văzuţi, şi mai ales altcumva de cum sunt, împlinirea datoriilor morale şi religioase lua caracterul unei reclame zgomotoase. Fastul cu care însoţeau gesturile şi acţiunile morale, cu cât erau mai lipsite de sinceritate şi convingere, cu atât mai studiate şi calculate pentru a impresiona

mai adânc, mai larg. Condiţiunile în care se săvârşiau aceste datorii erau cu grijă căutate. Grupurile de oameni, locurile cele mai deschise, templul, pieţele sunt elementele pe care le foloseau şi în care încadrau practicarea îndatoririlor morale. Rugăciunea, mila, postul, recomandate şi impuse ca obligaţiuni de lege, erau prilejuri de impresionat lumea şi de câştigare a încrederii din partea oamenilor. Legea nu putea să le dea alt caracter decât acesta, exterior. Fariseii observau legea; aceasta nu putea să adâncească şi să lege de suflet, ea neputând lucra decât cu fapte dincolo de motivările lor. Armonia dintre lege şi practicarea acestor datorii nu poate fi pusă la îndoială. Morala în funcţie de lege împrumută acesteia din urmă caracterul ei extern. Părăsirea unei fapte care satisface legea este la adăpost de orice bănuială, chiar dacă din punct de vedere moral nu are nici o valoare. Din aceste observaţiuni reese că manifestarea zgomotoasă, căutată şi studiată a vieţii moral-religioasă a Fariseilor şi Cărturarilor este în armonie cu legea.

Mântuitorul denunţă exterioritatea cultivată de o morală legală arătând unde poate duce aceasta şi ce urmăreşte, precum şi lipsa oricărei legături între faptă şi suflet. Mai mult decât aceasta, eliminarea însăşi a sufletului era urmărită.

Aşa se explică deosebita grijă cu care se căutau oamenii grupaţi şi locurile de unde pot fi văzuţi, în clipa în care Fariseii îşi îndeplineau toate îndatoririle morale.

Trâmbiţarea faptelor era regulă. Sinagoga şi uliţa [Matei 6, 2] ofereau mijlocul de a fi văzuţi de lume, singurul scop pentru care făceau totul. Mântuitorul nostru Isus Hristos ne arată ţinta urmărită, să fie văzuţi de oameni şi lăudaţi [Matei 6, 12].

Corectitudinea exterioară perfectă din punct de vedere legal este complect lipsită de suflet, de spontaneitate. Raportul dintre fapta săvârşită pentru a impresiona şi suflet, în morala iudaică, Mântuitorul ni-l ilustrează în capitolul 23 al Evangheliei după Sfântul

Evanghelist Matei unde avem demascarea Fariseilor şi Cărturarilor în forma cea mai clasică: „Vai vouă Cărturarilor şi Fariseilor făţarnici! Că curăţiţi partea cea dinafară a păharului şi a blidului, iar înlăuntru sunt pline de răpire şi necumpătare. Fariseule orb, curăţeşte întâi lăuntrul păharului şi al blidului, ca să fie curat şi pe dinafară!... culminând în aplicarea acestor observaţiuni luate din practicele lor, la însaşi viaţa lor.: Aşa şi voi pe dinafară vă arătaţi drepţi oamenilor, înlăuntru însă sunteţi plini de făţărie şi fărădelege".

Din antiteza aceasta se vede clar insuficienţa moralei iudaice care dă preponderanţă formei cu sacrificarea internului câtă vreme tocmai în perfecta lor legătură avem condiţia fundamentală a moralei creştine.

Fără îndoială, forma este necesară, dar numai dacă ea este expresia unei convingeri adânc simţite, ne putem forma din ea criteriul valorilor morale.

La caracterul de a fi externă, adăogăm mulţimea preceptelor care constituiau o greutate de a le cunoaşte mai întâi şi a le observa apoi, întrucât legea prevedea în cele mai mici amănunte prescripţii; înţelegem deci uşor ipocrizia cu care se săvârşiau. Mulţimea prescripţiilor de altfel neînlănţuite şi nesistematizate după principii, directive, care să poată îngădui în anumite împrejurări deciziuni personale, duc în chip fatal la ipocrizie. Greutatea prescripţiilor îşi are un corectiv în eludarea lor prin absenţa efortului sufletesc. Imposibilitatea de a observa codul îmbogăţit de Farisei şi Cărturari, pentru realizarea unei vieţi morale. Mântuitorul ni-l arată când spune că ştiu să pună greutăţi pe umărul altora de care ei nici cu degetul nu se ating.

De aceea Mântuitorul îi stigmatizează, numindu-i întotdeanna ipocriţi [Matei 15, 7; 22, 18; 23, 13, 15, 23, 25, 57, 29; Marc. 7, 6 etc]. O mască aşezată perfect împedecând privirile să pătrundă în adâncul sufletului, un joc continuu pentru a acoperi sentimente contrarii, o teatralizare a vieţii. Morală de

paradă care permite ca totul să se facă, de ochii lumii [Luca 20, 47], judecând la suprafaţă [Ioan 7, 24] şi apreciind diferit, după împrejurări, aceleaşi fapte.

Ipocrizia duce la mecanizare. Chiar în cazul unei supuneri din convingere, rezultatul este acelaş, elementul extern, caracteristic legii, fiind decisiv. Ori aceasta se face cu suprimarea spontaneităţii, a voinţii care singure pot da eroismul, sacrificiul: Mecanizarea exclude deciziunile personale şi prin aceasta dispar motivele interne. Grija şi teama de a nu nesocoti o prescripţie cât de mică împiedecă avântul.

Dar, dacă legea exteriorisează şi duce la ipocrizie şi mecanizare un alt element intim legat de morala iudaismului, sfărâmă unitatea criteriilor morale şi aceasta este cazuistica.

Apariţia cazuisticei în iudaism era firească. Sărăcia legii vechi mozaice, în a îmbrăţişa toate manifestările vieţii, nu putea fi înlocuită decât printr'o nouă legiferare. Aceasta fiind exclusă prin caracterul sfânt al canonului Vechiului Testament, cărturarii reuşiau totuşi să multiplice, pe căi lăturalnice de care am vorbit mai sus, şi deci să îmbogăţească legea. Interpretările legii şi predaniile erau suficiente pentru aceasta. Cazuistica intră în joc cu infinitele ei posibilităţi. De aceea comentarul cazuistic este, în această privinţă, un monument al iudaismului. Discuţii sterpe, arguţii neînchipuite, soluţii absurde erau socotite dovada de spirit deosebit.

Elastică prin fire, neatentă pentru nici o regulă, casuistica subtilizează greutăţile şi ocoleşte esenţialul prescripţiilor morale mai ales.

Pierzându-se în lucruri mărunte cărora le dă valoare, ceeace este secundar devine principal, ceeace este material umbreşte spiritualul, căruia nu-i poate fi decât suport, expresie. Subordonările cele mai nefireşti le realizează cazuistica. De o ierarhie a valorilor o precizare a importantei moralei, cultului, ritualului nu poate fi vorba!

Pentru virtuozitatea cu care ştiau să înlăture greutăţile legii acoperindu-i şi înecându-i înţelesul în observarea lucrurilor şi datoriilor infime, Mântuitorul le spune: „Vai vouă Cărturarilor şi Fariseilor făţarnici! Că zeciuiţi izma şi mărarul şi chimenul şi aţi lăsat părţile mai grele ale legii [Matei 23, 22]. Povăţuitori orbi, cari strecuraţi ţânţarul şi înghiţiţi cămila"! [Matei 23, 24]. Exemple tipice de subordonare a spiritualului, faţă de ceeace este material avem, aurul faţă de templu: „Vai vouă povăţuitori orbi, cari ziceţi: că celce se va jura pe templu nu e [dator] nimic, dar celce se ve jura pe aurul templului, vinovat este"; darul adus la templu faţă de jertfelnicul pe care se pune: „Şi celce se va jura pe altar nimic nu este, iar celce se va jura pe darul ce este deasupra altarului, vinovat este" [Matei 23]. La fel deosebiri arbitrare între templu şi celce locueşte în el, între cer şi Dumnezeu. Raportul de superioritate şi inferioritate Mântuitorul îl stabileşte prin afirmarea netă a spiritualului faţă de ceeace este şi rămâne material: „Nebuni şi orbi! Căci ce este mai mare? Aurul, sau biserica care sfinţeşte auzul"? [Matei 23, 17], tot aşa pentru jertfelnic, vers 18; pentru templu şi celce locueşte în el, vers 21 etc.

A găsi în acest produs al cazuisticei o idee centrală este o imposibilitate: când s'ar crede că s'a reuşit surprinderea mecanismului ei, apar excepţiile care derutează şi afundă în dedaluri dezesperante. Realizarea în viaţă a prescripţiunilor cazuiste constitue pur şi simplu atentate la viaţă. Altele sunt ridicole. Sunt cunoscute discuţiunile cu privire la oul făcut Sâmbăta. Trebue mâncat sau nu? Sau dacă un om scrintindu-şi piciorul, poate să-l bage în apă? Răspunsul era afirmativ cu condiţia de a-l ţine fix, neavând voie să-l mişte.

Un exemplu, de lipsă de umanitate prin scutirea dela cea mai elementară datorie a fiului faţă de părinte îl avem în Noul Testament. Este vorba de *corban*. Dela înţelesul prim al cuvântului până la acela cu care îl găsim în Sfânta Evanghelie este

o distanţă pe care numai cazuistica a ştiut s'o creieze. Degradarea înţelesului prim se datoreşte tot ei, *corban* este tradus de Septuagintă *doron* şi de altfel acesta este înţelesul cu care îl întâlnim în Num. 73, 10 şi în Iosif Flaviu: Ant. IV, 4, 4.

In accepţiunea de sacrificiu se găseşte în Lev. 7, 13; 9, 7.

Cu timpul, pronunţarea acestui cuvânt pecetluia hotărâri grave. Putea întrerupe legăturile de prietinie, legăturile dintre părinte şi copii, soţ şi soţie. Când era pronunţat cu privire la un obiect acesta înceta de a mai fi folosit la ceva, devenind prin aceasta „Tabu". Pentru mai multă greutate cuvântul era socotit sfânt. De aceea se şi înlocueşte cu altul, conam.

Deviaţia dela concepţia primă de „dar", „sacrificiu", „vot" este evidentă.[1] Legiferarea va anula însăşi porunca lui Dumnezeu de a iubi pe tatăl şi pe mamă, şi va înlătura pedepsele cu care se sancţionau abaterile dela aceasta. Paralelismul în care Mântuitorul pune legea veche şi tradiţia, ilustrează inumanitatea Fariseilor şi a Cărturarilor: „Voi ziceţi: De va zice omul tatălui său sau mumei sale: dar este cu ceeace te-ai folosit dela mine şi să nu cinstească pe tatăl său şi pe muma sa; şi aţi stricat porunca lui Dumnezeu, pentru aşezământul vostru" [Marcu 7, 11 păstrează cuvântul *corban* pe care îl şi lămureşte cetitorilor săi, [Matei XV, 5—6] faţă de porunca lui Dumnezeu. „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe muma-ta; şi celce va grăi de rău pe tatăl-său sau pe muma sa, cu moarte să moară". [Matei 15, 4].

Indulcirea acestei dispoziţiuni se face pe cale de excepţii şi aceasta numai acolo unde revenirea o cerea celce pronunţase cuvântul *corban*, totul depinzând de el exclusiv. Rabinii recunoşteau motive de anulare în număr de patru: primele două când se dovedea neseriozitate, al treilea când se constată greşală şi ultimul pentru constrângere.[2]

[1] Lagrange, Évangile se lon Saint Marc pag. 176.
[2] Lagrange, Ibidem.

Cât de ridicole erau aceste ocoliri ale legii se vede din experienţele la care se recurgea în anumite cazuri. Doi prietini, despărţiţi prin pronunţarea acestei formule puteau să se ajute, să-şi ofere, în cazuri de lipsă, unul altuia mâncare, print'un al treilea; părintele putea să asiste la nunta fiului predând fictiv curtea şi casa unui străin etc.

Exterioritatea legii, mulţimea prescripţiilor şi sfărâmarea unităţii prin cazuistică acopăr de fapt anumite interese şi beneficii pe care le urmăreau Fariseii şi Cărturarii. Ipocrizia şi-a creiat toate mijloacele necesare cărora le-a dat caracter legal, pentru câştig. Atrăgând prin scrupulozitate şi paradă, impunând prin competenţă şi cunoaşterea legii. Fariseii erau de fapt consilierii cei mai autorizaţi ai oamenilor în aranjarea juridică a averilor, a proprietăţilor. Aceasta le asigura câştiguri frumoase pe care le şi urmăreau. Averea la Evrei era socotită ca şi la Calvini ca semn distinctiv de binecuvântare din partea lui Dumnezeu, recompensă pentru o viaţă trăită după voia Lui.

Ori nimic nu putea să fie câştigat mai uşor decât naivitatea femeilor şi mai ales a văduvelor. Iosif Flaviu caracterizează pe Farisei ca abili în a cultiva sufletul femeilor. Şi doar îi cunoaşte bine, el însuşi fiind Fariseu. „Prietinia cu Dumnezeu" pe care o afirmau pretutindni nu era de fapt de cât mijlocul de a pătrunde mai sigur în casele bogaţilor. Morala era în felul acesta, interesată. Când Mântuitorul vorbeşte de imposibilitatea morală de a servi lui Dumnezeu şi lui Mamona, Farisei râd:... Luca 16, 14. Rezolvarea acestui dualism prin morală nu convenea. Tovărăşia lui Dumnezeu şi a zeului bogăţiei Farisei o realizaseră suprimând superioritatea realităţii spirituale faţă de cea materială şi aceasta printr'un echilibru sufletesc în care aparenţa ascundea realitatea pe care o denunţă Mântuitorul. Cât de iubitor, de avere şi prin ce lipsă de scrupule morale căutau s'o aibă, ne-o dovedeşte în-

săşi acuzaţia ce le-o aduce Mântuitorul de a mânca averea văduvelor, [Marcu 12, 40]. „Văduvele sunt ţinta cupidităţii în societăţile în care drepturile femeilor depind în mare parte de protecţia oamenilor“.[1]

Din acestea se vede cât de calculată în vederea rentabilităţii, a câştigurilor este morala sinagogală. Interesul imediat, folosul sigur era scopul. In vederea acestui interes material şi împrejurul lui se concentra toată atenţia Fariseilor. Manifestările legate de milă, rugăciunile lungi şi prin locuri deschise, aveau acest dedesupt al câştigurilor.

Morala sinagogală este aristocrată şi naţionalistă.

Cunoaşterea legii şi interpretarea ei creiază clasa Cărturarilor. Importanţa lor le conferă un drept la respectul poporului. Intre popor şi cărturari deosebirea o formează preocuparea de lege. Raporturile nu puteau fi decât cele care se ivesc între conducători şi conduşi, între cei cu zel deosebit pentru toţi şi ceice n'o cunosc, între superioritatea consacrată şi inferioritatea evidenţiată prin transgresiunile continui ale prescripţiilor legale. Lipsa de iubire pentru cei mici ignoranţi ai legii izolează definitiv pe cărturari de popor. Contactul devine impuritate. Interzicerea oricărei legături cu masa este observată sub pedeapsa de a fi excluşi din cercul, din tovărăşia bazată pe studiul legii cărturarilor. Reguli, necunoscute înainte de Exil, consfinţesc deosebirea ca între virtute şi păcat, ce distingea pe un Fariseu şi Cărturar de un om de jos [Amhaareţ]. Antagonismul acesta întărit de sfaturile-porunci ale diferiţilor rabini de mare autoritate, merge până a socoti pe oamenii de rând, comuni, ca duşmanii mai declaraţi şi mai periculoşi ai Israilului decât chiar păgânii.[2] Căsătoria între aceste două clase era soco-

---

[1] Ibidem.

[2] Bousset, 1 c. pag. 188.

săşi acuzaţia ce le-o aduce Mântuitorul de a mânca averea văduvelor, [Marcu 12, 40]. „Văduvele sunt ţinta cupidităţii în societăţile în care drepturile femeilor depind în mare parte de protecţia oamenilor".[1]

Din acestea se vede cât de calculată în vederea rentabilităţii, a câştigurilor este morala sinagogală. Interesul imediat, folosul sigur era scopul. In vederea acestui interes material şi împrejurul lui se concentra toată atenţia Fariseilor. Manifestările legate de milă, rugăciunile lungi şi prin locuri deschise, aveau acest dedesupt al câştigurilor.

Morala sinagogală este aristocrată şi naţionalistă.

Cunoaşterea legii şi interpretarea ei creiază clasa Cărturarilor. Importanţa lor le conferă un drept la respectul poporului. Intre popor şi cărturari deosebirea o formează preocuparea de lege. Raporturile nu puteau fi decât cele care se ivesc între conducători şi conduşi, între cei cu zel deosebit pentru toţi şi ceice n'o cunosc, între superioritatea consacrată şi inferioritatea evidenţiată prin transgresiunile continui ale prescripţiilor legale. Lipsa de iubire pentru cei mici ignoranţi ai legii izolează definitiv pe cărturari de popor. Contactul devine impuritate. Interzicerea oricărei legături cu masa este observată sub pedeapsa de a fi excluşi din cercul, din tovărăşia bazată pe studiul legii cărturarilor. Reguli, necunoscute înainte de Exil, consfinţesc deosebirea ca între virtute şi păcat, ce distingea pe un Fariseu şi Cărturar de un om de jos [Amhaareţ]. Antagonismul acesta întărit de sfaturile-porunci ale diferiţilor rabini de mare autoritate, merge până a socoti pe oamenii de rând, comuni, ca duşmanii mai declaraţi şi mai periculoşi ai Israilului decât chiar păgânii.[2] Căsătoria între aceste două clase era soco-

---

[1] Ibidem.

[2] Bousset, 1 c. pag. 188.

şi condiţionează viaţa după voia lui Dumnezeu. Necunoaşterea ei este păcat şi blestem. In Noul Testament ni s'a păstrat ideia ce aveau despre mulţime Fariseii. Trimişii acestora să prindă pe Mântuitorul se întorc entuziasmaţi de cuvântul lui: Nicicodată nu a grăit om ca acest om! [Ioan VII, 46]. La aceasta răspunsul lor este categoric: Ci norodul acesta, care nu ştie legea, blestemat este! [Ioan VII, 49]. Cu aceasta avem definită situaţia poporului în concepţia moralei sinagogale. De o parte un corp select, aristocrat, de alta o masă condamnată la rătăcire şi uşor de câştigat de Domnul, care ca şi ea din punct de vedere legal este un păcătos, cum socoteau pe Mântuitorul nostru Isus Hristos.

Dacă morala sinagogală face deosebiri între fiii aceleiaş naţiuni, cu atât mai uşor între ei şi păgâni.

Intre un ales al lui Dumnezeu şi un străin deosebirea este veche, istorică. Istoria întreagă a poporului evreesc este doar istoria conflictului între Israel şi păgâni. In vremurile de care ne ocupăm această deosebire este accentuată şi prin umilirile din partea stăpânitorilor precum şi prin încercările nenumărate de-ai îndepărta dela cultul şi legea mozaică. Revolta macabeilor e mărturie! Elenismul ameninţător pe de altă parte, strânge rândurile şi face mai evidente deosebirile naţionale. Religiunea garantează izolarea poporului evreu. Atitudinea morală faţă de cei de altă credinţă nu poate fi decât în perfectă concordanţă cu această. Cele mai categorice porunci pentru evitarea legăturilor de căsătorie, prietinie, sociale, nu mai pot surprinde. „Dacă cineva din Israil vrea să-şi dea fiica sau sora unui bărbat din sămânţa păgânilor, acela trebuie să fie omorât, trebue să fie ucis cu pietre, căci el a săvârşit o infamie. [1] „Nu se pofteşte la masă un păgân, căci cine-o face, pedeapsa exilului atrage pentru copiii săi". [2]

[1] Bousset pag. 93.

[2] Bousset, ibidem.

Pentru asigurarea purităţii morale a întregului popor s'a ajuns la declararea „de sfântă" a ţării şi mai ales a Ierusalimului. Pactul încheiat între Hyrcan I şi imperiul roman prevede ca soldaţii să nu treacă prin teritoriul Palestinei. Numai graţie prudenţii unor guvernatori s'au evitat vărsări de sânge. De aceea şi reşedinţa guvernatorului nu era în Ierusalim, ci în Cesarea, unde numărul păgânilor era considerabil. [1]

Invăţarea limbii greceşti nu era îngăduită. Aceasta ar fi făcut cu putinţă contactul cu filosofia şi literatura greacă, element dizolvant pentru viaţa morală a Israilului. Totuşi limba greacă se vorbea mult şi chiar unii rabini ca Gamaliel II nu-şi ascundeau simpatia pentru înţelepciunea elină. [2]

Elementele acestea ne explică atitudinea fariseilor şi a cărturarilor cu prilejul judecării Mântuitorului. Pentru a putea mânca paştile nu intra nici unul în pretoriu. Acolo era un păgân, Pilat. [Ioan XXIII, 28]. Intrarea în pretoriu ar fi atras o impuritate care dura şapte zile, ca şi când s'ar fi atins de un[3] cadavru.

Mentalitatea aceasta o vedem şi la primii creştini. Sf. Apostol Petru este mustrat pentrucă a intrat în casa unui păgân şi a luat masa împreună cu el. Este vorba de Corneliu din Cezareia, [Fapt. Ap. 10].

Aceiaş situaţie o întâlnim în Antiohia. Sfântul Petru la început nu ezita să mănânce cu păgânii [Galateni II, 12].

Dupăce vin oarecari din partea Sf. Iacob, se retrage impunând aceeaş rezervă faţă de păgâni şi celorlalţi, atrăgând până şi pe Varnava. Aceasta face pe Sf. Pavel să-i reproşeze lipsa de constanţă în faţa tuturora [Gal. II, 14].

Hotărârea condiţiunilor în care pot fi primiţi păgânii în comunitatea creştină se ia la sinodul din

---

[1] Bousset pag. 94.

[2] Bousset pag. 95.

[3] Lagrange, Saint Jean, pag. 469.

Ierusalim. [Fapt. Ap. XV]. Până atunci chestiunea aceasta va fi făcut obiectul multor discuţiuni. In faţa semnelor şi minunilor pe care le-a făcut Dumnezeu şi pe care le istorisesc Sf. Pavel şi Sf. Varnava, şi a cuvântului Sfinţilor Petru şi Iacob, atitudinea judeo-creştinilor se schimbă total şi prin aceasta concepţia universalistă a Mântuitorului nostru Isus Hristos, înlăturând îngustimea iudaică, liberează morala de graniţele naţionale.

Negativismul legii morale în iudaism.

Caracterele remarcate până acuma şi studiate ale moralei sinogogale sunt specifice epocei iudaice. Explicaţia lor ne-a fost dată de condiţiunile nouă de viaţă ale poporului evreu. Constatarea la care am ajuns ne invederează preponderenţa elementului legal, faţă de sensul moral al acţiunilor, cu toată bogăţia de creaţie rabinică, până la suprimarea fondului prin observarea minuţioasă a formei. In toate acestea am păstrat şi observat linia de demarcaţie dintre legea mozaică şi cea postexilică.

Totuşi ambele legi au, peste toate deosebirile, un caracter, o însuşire comună. Această însuşire este negativismul. Exprimarea negativă a ambelor legi ne va lămuri neputinţa de a creia eroismul moral. Prin negativismul în care sunt formulate poruncile morale ne vom explica şi stadiul de pricepere în care se găsea poporul evreu, precum şi planul lui Dumnezeu în luminarea şi mântuirea lumii. Legea dată lui Moisi pe muntele Sinai sub forma negativă este strâns legată de situaţia inferioară, din punct de vedere religios şi moral a poporului. Ea este proprie unui minorat religios şi moral. Şi istoria poporului evreesc este dovada suficientă prin căderile frecvente în viaţa imorală a popoarelor în mijlocul cărora trăiesc, şi abaterile dela legea lui Dumnezeu a acestei lipse de cugetare matură. Nici pedepsele continue, nici glasul înflăcărat al profe-

ţilor urmat de exil nu puteau îngrădi inclinările lascive ale Evreilor.

De aceea şi în legea de pe muntele Sinai ca şi în legea sinogogală, pretutindeni ne întâlnim cu formularea poruncilor morale începând cu „să nu" — fără să fie dată undeva complectarea firească, care să dea a înţelege ce trebue făcut.

Prin aceasta puterea ei de educaţie morală este limitată. Starea sufletească pe care o creiază este teama, neîncrederea, grija continuă de a nu călca sau nesocoti o prescripţie de care este intim legată represiunea.

Ilustrarea acestei consideraţiuni şi documentarea insuficienţii pe care o prezintă negativismul legii mozaice ne este înfăţişat în chipul cel mai evident de către însuşi Mântuitorul nostru Isus Hristos. In Sfântul Evanghelist Matei capitolul V avem aşezate faţă în faţă legislaţia veche şi legislaţia creştină, unde se pot uşor înţelege deosebirile profunde ce le despart.

La formulările negative Mântuitorul opune afirmarea pozitivă. „Să nu ucizi"; „să nu preacurveşti"; „să nu juri strâmb" — sunt poruncile legii mozaice. Inţelesul lor condiţionat de însuşi felul cum sunt formulate. Nevârstnicia intelectuală se caracterizează tocmai prin aceasta neputinţă. Educaţia ei se face prin porunci negative, prin ordin, în care libertatea, deliberarea personală este supusă unei autorităţi ce se simte la fiecare pas în aşa fel, încât să nu se mai poată vorbi de ceva determinat prin convingere proprie. Suspendarea cugetării şi a voinţii este consecinţa lipsei de determinare pentru bine. Şi faţă de desăvârşirea morală adusă prin revelaţia creştină, iudaismul ca şi mozaismul prezintă un stadiu inferior de doctrină şi viaţă.

Preot **A. Pârvănescu.**

In ogorul omileticii.

1. Problema omiletică azi în România.

I. Biserica românească a trăit până azi fără predică şi fără omiletică. Dacă ne gândim ce predici s'au ţinut în trecutul mai depărtat în Biserica noastră, le putem număra pe degete. Predicile au fost numai partea câtorva feţe bisericeşti mai răsărite, au fost privite ca o rară podoabă şi de aceea aşa de puţini sunt acei pe care-i putem pomeni că au predicat.

Ca predicator din vremuri vechi putem pomeni pe Mitropolitul *Antim Ivireanu*, iar dela dânsul încoace, trebuie să ajungi în veacul XIX, pentruca gândul despre predică să iasă mai îndrăzneţ la iveală. Totuşi cugetarea, că trebuie dată poporului o învăţătură oarecare, alăturea de slujbă, n'a lipsit. De aceea s'au tipărit cazaniile, iar mai târziu au început a se tipări şi cărţi de predici. Vestitele predici ale episcopului *Ilie Miniat* au avut până acum în ţara românească trei ediţiuni. Cea dintâi a fost tipărită de Mitropolitul Veniamin, în traducerea românească făcută de el, a doua a fost tipărită de preotul *Cosma Moşescu* din Brăila în traducere nouă, făcută de el, şi apoi Sf. Sinod a tipărit din nou vechea traducere a Mitropolitului Veniamin.

Dar acestea au fost lucruri atât de rare! Au trecut zeci de ani la mijloc, până ce să ai o carte. Dacă s'au citit cel mult cazaniile, cărţile de predici mai de loc şi prea puţin s'au şi folosit. Iată că, chiar până în ziua de azi, nişte predici strălucite ca ale lui Ilie Miniat, o podoabă pentru oratoria bisericească ortodoxă, nu sunt întrebuinţate şi nu auzi făcându-se vorbă de ele. De când am învăţat ca şcolar în seminar, când ni le tot pomenea ca pilde de predici măestrite profesorul nostru de omeletică *Gheorghe Aramă* dela Seminarul „Veniamin" din Iaşi, noi nu mai auzim pe cineva pomenind de ele.

Prin anii 1850, începuse a se tipări în Bucureşti mai multe broşuri cu cuprins de predici, traduse din

marii predicatori francezi. Dar lucrul s'a mărginit la câteva broşuri tipărite cu slovă latină, amestecată cu chirilică, şi apoi a încetat.

S'a tipărit în vremea aceea şi o revistă cu numele *Predicatorul*. Era însă vremea veacului XIX, când datoria predicării eşise mai viu la iveală, când fiinţau seminariile, când preoţilor li se punea înainte datoria de a predica, drept ceva de care nu se pot scuti. Deci în vremea aceia cugetul preoţilor era stârnit mai viu, spre aceasta, ca spre o datorie a lor care nu fusese luată în seamă până atunci.

In vremea aceasta, la unele biserici catedrale, la prilejuri mari, se mai auzeau predici. Aşa au fost la Iaşi predicele, tipărite apoi ale Arhiereului *Neofit Scriban;* aşa la Bucureşti ale Arhiereului *Ghenadie Ţeposu,* care însă n'au fost tipărite.

Dar toate acestea n'au a face cu întrebuinţarea predicii în biserică. De fapt, predica n'a fost întrebuinţată. Ce a fost erau numai rare eşiri din obicinuinţa vieţii bisericeşti. In covârşitoare măsură, Biserica a fost locaşul cultului, nu al graiului propoveduitor. Am putea spune că şi azi, cu toate că avem multe cărţi şi colecţiuni de predici, totuşi predica vie, întrebuinţarea ei ca unealtă de lucru în Biserică, este ceva foarte rar. Adevărul este că predica nu este intrată în obicei. Şi nu în sate, dar nici chiar în oraşe nu se predică. Sunt catedrale mari, biserici cu nume frumoase, bogate şi împodobite, în care trece Dumineca şi sărbătoarea fără a se auzi cuvântul predicii. Când se aude, este iarăşi ca abatere dela şirul obicinuit, ca noutate cu care nici lumea nu e deprinsă şi la care şi vezi pe unii că tocmai atunci ies din biserică.

Dacă aşa este cu practica, nu poate fi mai bine nici cu teoria despre predică, adecă cu omiletica. Indrumările pentru ţinerea de predici au fost foarte puţine şi pe unde s'au dat, nu s'au ţinut în seamă.

Când s'a auzit de omiletică în ţara românească, s'a auzit ca ramură de studii pentru seminarii. Şco-

larii aveau a învăţa îndrumările ei, dar viaţa practică a Bisericii a mers fără să se simtă ceva că şcolarii au învăţat omiletică.

II. Dacă Biserica noastră a mers atâta vreme fără predică şi fără omiletică, dacă ce a fost s'a socotit numai ca nişte rare podoabe pentru prilejuri mari şi deosebite, dacă, cu toată porunca dela începutul creştinismului de a propovedui cuvântul Domnului, lucrurile au putut merge înainte şi fără propoveduire, nu s'ar putea să mergem şi de acum înainte tot aşa? Greul a fost până ce creştinismul s'a întemeiat şi s'a răspândit, până ce şi-a croit un drum şi s'a aşezat statornic undeva. Atunci trebuia propoveduit şi slujitorii trebuiau să fie cu cuvântul Domnului în gură. Dar acum, dupăce creştinismul este acasă la el, nu ajunge să mergem aşa cum am mers, fără grăire proprie în şirul slujbelor, ci numai cu săvârşirea slujbei care a hrănit poporul o mie şi mai multe sute de ani?

Este cu putinţă să se găsească mulţi care să răspundă că da, că nu avem a îngriji decât de mai bună, mai frumoasa îndeplinire a slujbei, care şi ea este o adevărată învăţătură, şi încolo putem să ne scutim de învăţături curse din însaşi gura noastră.

Noi, cu toate că preţuim slujbele liturgice foarte mult şi voim să le vedem îmbunătăţite şi săvârşite cu toată strălucirea şi deşi ştim că slujbele noastre nu trebuesc întunecate prin nimic, ci dimpotrivă, totuşi socotim că nu se poate răspunde că ne-am putea lipsi de predică. Pentru aceasta noi avem mai multe pricini de îndreptăţire şi pe acestea voim să le înşirăm aici.

1. Omiletica îşi are felurite temeiuri pentru a arăta trebuinţa predicării. Ea înşiră, pe deoparte, porunca Domnului Hristos către Apostoli şi către urmaşii lor ca să propoveduiască evanghelia; pe de altă parte, dovada că creştinismul s'a propoveduit şi întins tocmai neîncetata răspândire a cuvântului; iar apoi arătarea despre puterea şi însemnătatea

acestui cuvânt. De pildă, fericitul *Augustin* spune că, a nu ţinea seamă de cuvântul lui Dumnezeu, pe care-l răspândeşte propoveduitorul, este, în oarecare chip, ca şi cum ai arunca pe jos însuşi trupul lui Hristos. Pomenind de aceste cuvinte ale lui Augustin, autorul italian *Audisio* strigă: „Ce laudă prea înaltă pentru sfânta propoveduire!".[1]

Dar acestea sunt temeiurile obicinuite ale tuturor tratatelor de omiletică. Dacă propoveduirea cuvântului lui Dumnezeu e plină de însemnătate, au ele felurite dovezi din Sf. Scriptură, din Sf. Tradiţiune, din cercetarea vieţii omenirii şi din iscodirile minţii, pentru a înfăţişa aceasta. Noi însă nu voim să arătăm aici ceeace se mai poate găsi şi aiurea, ci să arătăm pricinile pentru care, în viaţa noastră românească de azi, predica e de trebuinţă. De aceea păşim mai departe spre căutarea lor.

2. Dacă Biserica noastră a putut merge până acum şi fără predică, aceasta nu poate înfrânge dovedirea că viaţa creştinismului a mers legată de predică şi că vremurile de mărire ale Bisericii sunt şi vremuri în care cuvântul nu încetează de a lucra. Am mers, e adevărat, fără predică, dar aceasta nu înseamnă că ce s'a putut se mai poate. E ca şi cum ai spune că am trăit vreme lungă fără să ne slujim de umbrele. Dar ar putea întreba cineva: Dar a plouat? Se înţelege, dacă a fost tot vreme bună, n'aveai de ce să te gândeşti la umbrelă. Şi dacă viaţa noastră a fost plină de greutăţi în trecut, dar în laturea credinţei n'au venit peste noi ploi, care să ne ameninţe a ne prăbuşi. La depărtări de sute de ani, au fost mişcări de propovedanii străine, precum a fost bogomilismul într'o vreme, protestantismul în alta, dar s'au oprit, au încetat şi alte sute de ani Biserica n'a avut a se nelinişti că e primejduită de vre-o furişare străină. Sufletul poporului românesc, odată plămădit cu chiag creştinesc şi răsăritean, n'a mai avut de cine să fie vătămat în calea

[1] Guglielmo Audisis, *Compendris delle Lezioni di Eloquenza Sacra.* Turin, 1901, pag. 2.

credinţei celei vechi şi noi am trăit fără bântuială în privinţa aceasta. A fost vremea fără ploaie, când n'aveam nevoie să scoatem umbrela ca să ne punem la adăpost.

Dar acele vremuri au trecut. Deşi suntem azi mai bine în atâtea privinţe, deşi ţara noastră se poate lăuda că a păşit prin veacuri şi a ajuns o vreme de mărire cum n'a mai avut vreodată, fiind acum tot neamul românesc sub o singură stăpânire, cu toate acestea, din punctul de vedere al credinţei, noi suntem mai ameninţaţi ca oricând. Pe de o parte este între noi propoveduirea mai veche a materialismului care a început a se furişa între noi de pe la jumătatea veacului trecut şi n'a slăbit de loc până în ziua de azi; pe de altă parte, este acelaş materialism care nu vine numai decât ca o propoveduire prin vorbe, dar este o alcătuire de viaţă pe temei de desfătare a trupului, fără căutare la suflet şi Biserică, ba încă şi întocmirea vieţii obşteşti prin măsuri ale stăpânirii, care ajută uneori această hotărâre a vieţii sufleteşti, prin măsuri, de pildă, cum e călcarea odihnei pe Duminecă, învoirea desfătărilor necreştineşti, primirea unor aşezăminte străine de duhul creştinesc; apoi, în vremea mai din urmă a început a se furişa între noi o propoveduire a sectelor, adânc vătămătoare pentru Biserica noastră, propoveduire care tocmai este o lucrare foarte mult prin cuvânt, pe care sectanţii îl întrebuinţează, iar noi nu.

Lucruri de acestea fac că sufletul poporului nostru azi este în bătaia unor puteri stricătoare, cum n'a mai fost niciodată şi că, cu toată închegarea noastră mai trainică de stat, totuşi sufleteşte suntem mai primejduiţi ca altădată.

Apoi dacă acum lucrurile sunt aşa, merge s'o ducem înainte numai cu slujbele? Nu numai că nu ajunge, dar să întărim aceste slujbe şi să le săvârşim fără încetare şi cu toate mijloacele podoabei lor, dar, în acelaş timp, trebuie să alergăm şi la întrebuinţarea cuvântului ca la ceva de care nu ne mai

putem lipsi fiindcă acum a început a ploua şi trebuie umbrela. Nu ne putem lăsa lipsiţi de puterea cuvântului, când vrăşmaşii noştri se înarmează cu el şi-l întrebuinţează împotriva noastră.

Aici este ca şi cu armătura pe care o întrebuinţează felurítele oştiri. Dacă una a ajuns să aibă cutare puşcă cu o bătaie mai lungă, sau cutare unelte cu care ea este mai bine înzestrată, atunci numai decât trebuie să te sileşti a le avea şi tu, fiindcă altfel rămâi mai pe jos.

Noi avem vechea poruncă a propoveduirii. Dacă o bucată de vreme am socotit că vremurile nu sunt atât de ameninţătoare şi că merge şi aşa, uite că de acum înainte nu se mai poate. A predica este azi o nevoie neiertătoare. Vrând-nevrând, trebuie să punem mâna pe această armă şi greu ori uşor, să începem a ne folosi de ea.

3. Dar mai este încă un temei, care este o măsură de punere la adăpost pentru orice împrejurare prielnică de mai târziu. Ce va fi în viitor nu ştim. Va fi bine ori va fi rău, tu trebuie să fi înzestrat cu stări şi puteri prin care să nu te temi şi să ai aşezările tale apărate. Prin întrebuinţarea cuvântului, noi ne punem în stare de apărare în chipul următor:

Făcând numai slujbele, oricât creştinii aleargă la preot pentru felurítele trebuinţe ale vieţii creştineşti, — ce caută ei la preot? Se înţelege, sfinţirea vieţii lor, în atâtea şi atâtea împrejurări care se pot petrece în viaţă. Că se naşte omul, trebuie sfinţirea prin preot; că se mută în casă nouă, ori îşi pune temelie pentru casă nouă, trebuie sfinţire prin preot; că se cunună, trebue sfinţire prin preot; că are izbânzi ori neizbânzi, Biserica îi pune la îndemână fel de fel de rugăciuni şi slujbe prin care viaţa să fie ajutată şi să aibă o întindere a binecuvântării, a milii dumnezeeşti asupra sufletului său. In împrejurări ca acestea şi multe altele, preotul este omul de care creştinul are nevoie şi care e gata a răspunde la cererile şi trebuinţele lui.

Deci în ce ipostas ni se înfăţişează preotul în toate aceste împrejurări? Ca sfinţitorul vieţii, ca acel care pune mireazmă şi mângăiere, poleială şi luminare peste viaţa omului.

Preotul e organul sfinţirii. In această însuşire omul aleargă la el, când aleargă şi putem vedea că, până în ziua de astăzi, preotul e căutat pentru treburile acestea.

Dar dincolo de acestea nu. Preotul este sfinţitor. Frumoasă şi vrednică chemare. Mai înaltă decât oricare alta. Dar nu înlătură pe altele, care, când sunt, ajută tocmai pornirea de a căuta sfinţirea.

Preotul trebuie să fie nu numai sfinţitor, ci şi *cârmuitor*. Vedeţi, nouă ne lipseşte însuşirea de cârmuitor a preotului. Lumea nu e deprinsă să vadă în preot un om care se află în mijlocul vieţii omeneşti şi o înrâureşte şi o mişcă şi o îndrumează după vederile chemării sale. Oricât de firesc este lucrul acesta după poruncile evangheliei, dar după starea noastră din ţara românească, el nu este îndeplinit. Numai ca o podoabă, tot pentru a întinde ca un vestmânt de sfinţenie şi de înălţime peste vre-o îndeletnicire oarecare, preotul este pus fruntaş la cutare filială a Ligii Culturale în sate sau oraşe, la cutare societate culturală, la cutare cooperativă. Şi stă acolo numai rareori drept cârmuitor de fapt, ci de mai multeori ca un simbol, ca un semn, pentru a se arăta prin el vrednicia lucrării săvârşite acolo.

Nu întreabă omul de preot la feluritele nevoi ale vieţii lui ca ins răzleţ. Mai puţin se gândeşte la el când e vorba de îndeplinirea treburilor obşteşti, decât numai în felul pomenit mai sus, când lucrarea e înjghebată gata şi le mai trebuie un lustru, ca să se înfăţişeze cu ea în faţa lumii. Preotul e acel lustru.

Dar când a fost vorba de urnirea lucrului din loc, nu s'au gândit la preot, ci au pornit-o cu alţi oameni. Şi dacă ici şi colo se poate spune că nu e tocmai aşa, dar acelea au să fie numai stările mai rare. Starea lui obicinuită este că preotul nu este

simţit drept cârmuitor al vieţii. De aceea şi este printre noi vorba, când pe preot îl vedem cumva amestecat în treburi care nu ne sunt după gust, că îndată zicem: Preotul la biserică! Da, atât ştie omul, preotul la biserică, fiindcă la atâta l-a văzut. El nu este obicinuit cu altceva. La evanghelie scrie el: «*Celce vă ascultă pe voi pe mine mă ascultă*» [Luca 10, 16], dar preotul nostru n'a umblat ca să fie în mintea oamenilor această poruncă, şi aşa treburile vieţii obşteşti merg fără a-l avea pe preot cârmuitor.

Dar a-l avea pe preot ca un cârmuitor al sufletelor înseamnă a ne afla în plină evanghelie. Nu născocim nimic nou, când pomenim de lucruri ca acestea, ci spunem numai că trebuie să integrăm evanghelia în viaţa noastră sau pe grai mai românesc, să facem evanghelia stăpână peste viaţa noastră.

Să zicem şi aici ca mai nainte: Dacă preotul n'a urmărit până acum să aştearnă toată evanghelia în viaţa obştii, poate că nu l-au strâmtorat nevoile. S'a mulţămit şi cu mai puţin. Viaţa n'a fost prea ameninţată şi a mers şi aşa.

Bine însă nu e. Căci uite, vremurile s'au îngreuiat, azi sunt mulţi cei care grăiesc în mijlocul obştii şi-i grăiesc nu numai lucruri bune şi trebuie să fie cineva care să îndrumeze cugetarea. Dar dacă lucrurile au mers până acum aşa că obştea nu vede în preot un cârmuitor, nu-i vine în minte să întrebe întâi pe preot şi să-l cheme pe dânsul pentru a lumina, tot aşa dupăce îl chiamă pentru a sfinţi.

Iată temeiul pentru care preotul de azi în ţara românească trebuie să se apuce fără întârziere a învăţa poporul, pentrucă acest popor să se deprindă a vedea în preot un învăţător şi, prin aceasta, un cârmuitor. O muncă de 40 de ani fără oprire a tuturor preoţilor, o muncă de a fi stăpân pe cuvânt şi a învăţa şi a fi totdeauna gata a lumina şi a nu lăsa treburile credinţei fără a sări pentru ele şi a le apăra — este o faptă care ar putea schimba

obicinuinţa obştii şi să înceapă a vedea în preot pe învăţătorul firesc. Printr'o asemenea muncă şi prin altele, pe care ni le arată Pastorala, preotul poate păşi spre chemarea sa de cârmuitor. Din aceasta însă nu poate lipsi întrebuinţarea cuvântului, ca un lucru de prestigiu, prin care omul se arată mai sus ca altul, fiindcă pricepe mai bine şi lămureşte, şi deci ascultătorii pot atârna de buzele sale. Aceasta însă înseamnă tocmai a ajunge să fie stăpânitor şi deci a putea cârmui.

Nevoia ne strânge acum să ne facem propoveduitori, pentruca oile noastre să rămână în mâna noastră, pentruca, până şi ceice nu sunt ai noştri, să vadă în preot pe omul care are în firea slujbei sale să lumineze şi să cârmuiască.

Deci, între altele, şi pentru temeiul acesta preotul trebuie să-şi aducă aminte de chemarea sa de învăţător, fiindcă altfel nu-şi mai poate stăpâni turma. Fără aceasta, el nu are destul prestigiu, este privit numai pe marginile vieţii, nu în miezul ei. Oamenii nu întreabă de el şi merge viaţa păgânindu-se şi spălăcindu-se, fără ca să fie la mijloc şi puterea îndreptătoare a preotului. Deci însaşi căutarea sa ca organ al sfinţirii se va împuţina, va scădea, dacă preotul nu va intra în chemarea sa cea veche, când creştinismul pătrundea şi cucerea.

Dacă vremea l-a îngăduit o bucată de vreme să stea şi mai aşa, acum nu mai merge. Trebuie să intre în întregul slujbei sale, şi aceasta îl chiamă tocmai spre munca de propoveduitor. Obştea trebuie să vadă în el o căpetenie sufletească, un om care ştie a spune şi a cârmui; sectanţii să ştie că au a se socoti cu unul care ştie mai bine ca ei, care grăieşte mai cu temei ca ei.

Iată o chestiune care stă la graniţă între pastorală şi omiletică şi care arată legătura dintre aceste două ramuri de studiu ale preotului. El va fi cu atât mai bine şi mai deplin în chemarea sa pastorală, cu cât mai bine va fi pregătit şi mai voios la treabă a lucra în aceasta prin cuvântul său.

Dar odată ajuns la punctul acesta, preotului poate să-i pară greu a se apuca acum de o treabă care i-a trebuit până acum numai să-şi treacă examenele la seminar şi la facultatea de teologie. Totuşi, prin cele de aici, noi voim să-l încredinţăm că lucrul nu este aşa ca să te sperie şi că noi avem nevoie acum, nu de lucrul cel mai greu, ci de cel mai uşor, dar *făcut de toţi.* Nevoia cea mare azi la noi nu este ca să avem câţiva mari predicatori, de care să răsune ţara şi care să îngrămădească lumea în câteva catedrale din câteva oraşe mari. Nu, nevoia strângătoare este ca toţi să poată vorbi binişor. Nu avem nevoie de predici de mare aparat, cu subîmpărţiri amănunţite, lucruri de grea pregătire, pentru care preotul nu are vreme şi care cer multă citire de mai înainte şi gândire adâncă, minte deprinsă cu astfel de treburi. De vom socoti lucrurile aşa, se înţelege că ne vom speria şi nu vom mai începe. Dar nevoia nu este aceasta, ci aceea de a ne învăţa să vorbim scurt şi uşor, fără întortocheturi de fraze grele, ci cât mai pe înţeles, aşa ca şi cum am vorbi în patru ochi, între prieteni, dar tot dând învăţături ale noastre creştineşti, pentruca să avem a face cu un val de învăţătură care curge şi nu mai încetează.

Omileticile pe care le-am învăţat noi la şcoală nu ne-au spus de aceasta, dar omileticile străine o spun bine şi amănunţit. Ele vorbesc de un fel de predicare care nu este nici predică, nici omilie şi pe care omileticile catolice franceze o numesc *prône,* dela grecescul προναος, adică înaintea bisericii şi prin care se însemna învăţătura care se dădea catehumenilor în pridvorul bisericii. Acest soi de cuvântare este mai slobod decât celelalte. Ea nu are nevoie de împărţirile stricte ale predicii, cu întroducerea, împărţirile şi peroraţiunea ei. Cu toate că se sprijină pe Scriptură, ea n'are scopul unic de a tâlcui o evanghelie sau o epistolă, ca omilia.

„Cuvântarea numită *prône* este o vorbire uşoară, familiară, părintească a păstorului cu turma sa. Este soiul cel mai minunat al învăţământului pastoral.

Prin însuşi faptul că felul ei simplicitatea şi lăsarea în voie, cuvântarea aceasta scapă de cele mai multe din regulele vestite ale artei oratorice. Din toate soiurile de vorbire, ea este cea mai slobodă, cea mai mlădioasă, cea în care izvorârea nestăvilită a cuvântului poate curge cât mai neîngrădită, cea a cărei croială împrejurările de timp şi de loc o pot preface cât mai uşor. Mai cu seamă în acest soiu de cuvântare legarea de un text scris ar fi o împedecare, iar improvizarea este la locul ei".[1]

Tot aşa, în alt manual de omiletică, citim că soiul de cuvântare numit *prône* „se deosebeşte de predică, pentrucă el nu e legat de regulele pe care le dă retorica pentru cuvântarea oratorică. Ea este graiul cel mai simplu, al unui tată cătră copiii săi, al unui învăţător către ucenicii săi. Sucelile retoricei sunt lucrul la care celce rosteşte *prona* se gândeşte cel mai puţin.

„Aşa înţeleasă, *prona* este adeseori mai folositoare decât predica, în înţelesul că întocmirea ei fiind mai simplă, ea este mai la îndemâna lucrătorilor, săracilor, a minţilor fără învăţătură şi e mai în stare a răspândi învăţătura în sinul poporului. Adeseori ea este mai folositoare decât omilia, pentrucă nu fărămiţează luarea aminte asupra mai multor lucruri şi deci poate pune în mai multă lumină chestiunea singură pe care o tratează, poate scoate din ea urmările pe care le cuprinde, poate arăta aplicările ei practice, poate răsturna împotrivirile care se fac şi a urmări pe protivnici în toate tainiţele lor".[2]

Plecând dela socotinţa că predica din ziua de azi trebuie să-şi prefacă felul de lucru îndatinat, profesorul *Otto Baumgarten*, din Kiel spune, că nu mai putem lucra azi cu predica de alcătuire bogată, cu fraza lungă, ţesută cu multe propoziţiuni secundare, căci acestea merg peste puterea de cuprindere a mulţimii, nu ating voinţa şi nu ajung decât

---

[1] F. Mourret, *Leçons sur l'Art de prêcher*. Paris 1909, pag. 304.

[2] *Traité de la Prédication* [volum fără an şi nume de autor, pag, 446].

numai până la mintea oamenilor de cugetare. Nouă ne trebuie cuvântarea cu fraze scurte, cu grăirea vie.[1] De aceea pe Baumgarten[2] îl interesează mai mult predica engleză și americană care sunt mai puţin oratorice după felul vechiu, cel cu alcătuirea vorbirii retorice şi cum se fac predicile la Nemţi, dar sunt mai înaintea ochilor, mai legate de felul vieţii obicinuite, de experienţele de toate zilele, întreţesute cu povestiri care încleştează sufletul mai viu.

Aici stau lucrurile și la noi, se înţelege, nu tocmai în acelaş fel şi din aceleaşi pricini. La alte popoare, se află îndărăt o lungă lucrare prin predică şi ele pot vorbi acum ce au de prefăcut în felul predicilor şi în metodele întrebuinţate. Noi nu avem o asemenea stare pe care să ne gândim cum s'o prefacem. Dar este şi la noi un lucru care s'a prefăcut şi, dacă ne apucăm să ne predicăm, şi trebuie să ne apucăm, trebuie să avem în vedere această lume care nu mai este ca cea de acuma câteva zeci de ani în urmă.

Lumea noastră din veacul trecut şi dacă nu avea ştiinţă de carte bisericească, dar avea legătură mai vie cu Biserica şi aşa, urmând datinile ei prăznuind cu drag sărbătorile ei, prinzând cu urechea din citirile slujbelor ei, cerând rugăciunile ei, — ştia mai multe din treburile vieţii bisericeşti şi din graiurile ei. Unde pui, că ce oameni cu ştiinţă de carte se aflau în popor pe la începutul şi mijlocul veacului trecut, citeau mai mult în cărţile bisericeşti. Cărţile de slujbă, de rugăciuni le găseai la mulţi din bătrânii noştri şi cu ele ei îşi treceau răgazurile dela treburi, şi aşa, atât pentru ei, cât şi pentru alţii care aveau legătură cu ei, cugetările Bisericii aveau o străbatere mai largă în lumea noastră creştinească.

Dar acum lumea nu mai este aşa. Ştiinţa de carte s'a înmulţit, dar pentruca oamenii să citească altceva decât lucruri bisericeşti, ba încă şi potriv-

[1] *Predigt-Probleme*, Tübingen 1905, pag. 18—19.

[2] Vezi tot Baumgarten, pag. 12.

nice bisericii. Azi lumea e mai străină de biserică decât cea de acum o sută sau 50 de ani. Obiceiurile bisericești sunt mai puțin cunoscute și învățăturile bisericii mai străine de mintea oamenilor.

In aceasta, semănăm cu străinătatea, căci și acolo auzim tânguiri că lumea s'a mai înstrăinat de biserică și că, dacă citește, apoi își plimbă ochii pe lucruri care de multeori depărtează de biserică. Așa se citește tânguirea aceasta în pomenita carte a lui Baumgarten.

Deci fie că s'a predicat, ca la ei, fie că nu s'a predicat, ca la noi, ogorul se înfățișează cu acelaș necaz: avem înainte o lume mai sălbătăcită, pe care n'o mai putem lua ca pe o lume de credincioși care au a fi învățați în ceeace mai știu ei, ci ca o lume pe care de multeori trebuie s'o creștinezi din nou. Predicatorul are a fi nu numai păstor care are a griji de turma lui și a o învăța, ci are a păși și ca un misionar cătră oameni care sunt străini de ale credinței.

Când orașele sunt mult răcite dela legătura cu biserica, apoi, când în însași satele se găsește această molipsire luată dela orașe, când în însași Basarabia noastră mi s'a vorbit de sate cu oameni care nu se mai duc la biserică, — înseamnă că ne aflăm într'o stare deosebită și în care nu mai este chestiunea de predica în care depeni mai departe firul celor știute despre biserică, ci de o evanghelizare, în care iei lucrurile dela capăt, ca să-i înveți pe oameni, ca și cum de multeori ai lua pe mână niște păgâni.

Aci nu este vorba pentru noi de lumea cu carte, ci de acei care doar știu a citi și a scrie, care citesc câte ceva, care se hrănesc cu ziarul *Universul* și cu cărticele ușoare pe care le prind ca din zbor. E vorba de lumea mijlocie, care nici carte multă nu știe, dar nici prea înapoiată nu este.

Către toți aceștia, fie că e vorba de cei înstrăinați de biserică și cu oarecare carte, fie de cei

care mai stau lângă biserică, dar n'au trăit cu predica, cum vom păşi noi?

Chestiunea este că trebue să păşim, pentru pricinile arătate mai sus, că preotul trebue să-şi dobândească starea sa firească şi evanghelică de a fi învăţător şi cârmuitor, şi al doilea, trebue să aibă nu numai învelişul de afară că lumea îl vede că învaţă şi înţelege că aceasta este chemarea lui, ci trebuie să aibă şi cuvântări care merg drept la ţintă, care ating inima, care o umplu cu ceva şi o stăpânesc.

Problema este la noi că nu avem acum a fi numai oameni care deschidem gura şi tot vorbim şi ne cunoaşte lumea că suntem slujbaşi cu vorba, ci trebue să alergăm şi după starea de a avea un miez în vorbele noastre şi a nu le lăsa să se peardă în vânt.

Cu aceasta însă rămânem la ceeace am găsit odată, anume că nu trebuie să ne îngrozim ca de o muncă foarte grea care ne-ar aştepta şi pentru care poate unii nu s'ar simţi pregătiţi sau care le-ar cere prea multă muncă. Auzind unii că fiecare trebuie să predice şi destul de des, poate că se vor gândi la predicile de mare măsură şi care cer gândire îndelungă şi pregătire. Am arătat însă că nu e vorba de aceasta, ci de cuvântări scurte, de un mănunchi de gânduri pe care le poate lega mintea oricărui vorbitor cu o înzestrare mijlocie, cu o vorbă uşoară, ca între prietini. Am arătat, după omiletici franceze, ce e cuvântarea numită pronă, cât de trebuincioasă e aceasta şi cum e cea mai uşoară din toate s o i u r i l e de cuvântări bisericeşti.

Apoi aici trebuie să ne punem noi toată silinţa pentru a porni dâra mare la lucru a propoveduirii bisericeşti, căci, pe de o parte, avem a face cu o lume care se înstrăinează de biserică şi trebuie evanghelizată din nou, pe de alta trebuie să fim văzuţi tot în chemarea de propoveduitori pentru a fi ascultaţi şi a putea cârmui. Dacă nu o facem, vor

vorbi alţii, uneltele sectanţilor, şi vor fi ascultaţi ei în locul nostru.

Biserica nu poate fi slujită numai cu munca pe care o fac câţiva, oricât de strălucită o fi munca lor, ci ne trebue o mare înjghebare a muncii. De aceea toţi trebue să se înveţe, pentruca ogorul să fie lucrat în toată întinderea lui.

E greu? Da, dacă vom lua omiletica aşa dupăcum o ştim, cu toate regulele şi îndrumările ei. Dar am arătat că se poate face muncă mai uşoară. Spre aceasta trebue să ne pornim şi aceasta este acum problema predicii în ţara românească. Deci trebuie să ne deprindem cu calea cea mai uşoară, dar să vorbim să nu lăsăm pe credincioşi fără a avea cuvântul nostru.

Poate că oricât spunem noi că aceasta nu e un lucru prea greu, cuiva să i se pară anevoie a o porni din loc şi să nu vadă limpede cum să înceapă aceasta. De aceea iată că ne apucăm noi aici să-i facem mici înşirări, pentru a-i arăta cam cum ar putea face aceasta, fără greutate, fără multe sudori, fără mare temere în faţa credincioşilor.

Ia să luăm împrejurarea că ne gătim să întrăm în Postul cel Mare. Nu-i aşa, este o împrejurare deosebită, o vreme mai de seamă din curgerea anului bisericesc. Omul a ţinut-o de atâteaori, dar ce ştie el îndeosebi de Postul Mare? El ştie că biserica are vremuri de post, aşa dupăcum ştie că pomii cresc în pământ, şi că o vreme din acestea este Postul cel Mare. Apoi ar fi ceva greu dacă preotul ar vorbi cam în felul de mai sus, pe care fără mare greutate, îl poate croi dela sine orice preot care a învăţat un seminar bisericesc?...

Iubiţi creştini, a trecut peste noi de atâteaori vremea Postului celui Mare. Ne-am mărturisit unul altuia: ah! am ajuns şi la Postul Paştelui; de acum dăm în primăvară. Dar avem de întins o bucată de vreme de post... Şapte săptămâni! nu mai puţin! Vremea însă a trecut peste noi. Dela un Post Mare, am ajuns la alt Post Mare, şi aşa în

fiecare an trecem prin el, cum am trece dintr'o odaie în alta.

Însă oare atâta trebuie să fie pentru noi trecerea printr'o vreme aşa de deosebită în slujba Bisericii, că ştim numai că vine şi trece?

Şi totuşi vedeţi că, pentru cei mai mulţi, nu e altfel. Vin peste noi răstimpuri însemnate, şi noi trecem pe lângă ele fără a şti ceva mai de seamă despre dânsele. De aceea eu nu vreau, fraţilor, ca şi de data aceasta, sorocul Postului Mare să treacă peste noi aşa cum am trece din vară în iarnă, ci să ne oprim puţin în loc şi să învăţăm ceva. Să ne întrebăm de ce Biserica a pus în slujbele ei această vreme deosebită şi pentruce ea îşi schimbă slujbele şi înfăţişarea, odată cu venirea Postului şi ce însemnătate mai aleasă are el pentru noi?

Fraţilor, omul face doar un scurt drum dela sat la oraş; de acasă la el, la târg. Aşteaptă cu grijă sau cu plăcere venirea unei zile de bâlci când să-şi împlinească ceva trebuinţe ale lui. Pentru toate acestea, el se pregăteşte. Dacă are a se duce poimâne la târg, se uită la căruţa lui, să vadă dacă are toate sculele cu el, se uită să vadă dacă are parale în pungă, îşi face socoteala de ce are de făcut şi când să se întoarcă. Dacă pentru treburi de azi pe mâne sau dela luna aceasta la alta şi el se socoteşte, apoi când este vorba de treburile sufletului său, de slujbele cari se fac pentru noi, — de acestea el să nu se întrebe? Iată deci că nu este cu bună rânduială ca noi să lăsăm să treacă asupra noastră atâtea şi atâtea lucruri de seamă ale slujbelor şi ale vremilor sfinte, şi noi să nu ne întrebăm despre ele. De aceea hai să stăm puţin în loc şi să ne dumerim odată ce este că această vreme, care aduce aşa schimbarea în slujbele bisericii!

Fraţilor, dacă noi avem obiceiul de a pomeni de pe iubiţii noştri care au trecut din această viaţă, dacă venim cu slujbe pentru ei la biserică şi ne pregătim mai din vreme pentru aceasta, cum să nu ne pregătim pentru pomenirea Celui prea scump al inimilor creştineşti, care este Domnul nostru Isus Hristos? Nu a murit şi El? Şi nu a murit, prigonit de oamenii nelegiuiţi de bună voia Sa, pentruca oamenii să vadă cât i-a iubit şi că, cu dragă

inimă îşi dă viaţa pentru ei? Nu a zis El că vrea să moară pentru această omenire păcătoasă, să ia asupra Sa păcatele oamenilor, pentruca aceste păcate să fie pedepsite prin moartea lui?

Nici vorbă! Deci El n'a murit cum ar muri unul din noi, chiar unul din cei mai scumpi ai noştri, că i-a ajuns moartea. A murit de mâna oamenilor, dar fără să fugă de dânsa, ci zicându-şi: Lasă să vadă oamenii cât i-am iubit pentruca să creadă în iubire şi să înţeleagă că nu este pe lume ceva mai sfânt decât această iubire. Că doar iubirea vine dela Dumnezeu şi în ea se cuprinde toată fiinţa legii creştineşti. El singur a zis despre sine că Fiul Omului, cum îşi zicea sieşi, n'a venit ca să *peardă lumea, ci ca s'o slujească şi să-şi dea sufletul său răscumpărare pentru mulţi* [Luca 9, 56; Ioan 12, 47].

Auziţi? Acesta a fost Domnul Hristos pentru noi. Şi noi, în fiecare an, când vine vremea de pomenire a morţii sale, care se face în Vinerea cea Mare, să nu ne pregătim pentru aceasta? Apoi tocmai acesta e Postul cel Mare. E vremea de pregătire pentru moartea Domnului, pentru a-l pomeni după cuviinţă. Căci dacă pentru pomenirile scumpilor noştri ne pregătim cu marfă şi cu lucruri casnice, ca să mergem la biserică şi să facem pomană; pentru Domnul Hristos ne pregătim cu sufletele noastre. Trebue să stăm cu gândurile grămadă la această vreme şi să ne spunem: Vine vremea Postului celui Mare întru pomenirea morţii Domnului Hristos. Să ne pregătim cu sufletele, să le curăţim de ce am păcătuit, pentruca mai vrednici să fim a cinsti sfânta pomenire. De aceea, mai cu seamă în această vreme creştinii se spovedesc şi se împărtăşesc, pentrucă spovedania şi împărtăşirea curăţă pe oameni şi-i pun iar în stare de nevinovăţie înaintea lui Dumnezeu.

Iată un soi de grăire, foarte simplu, cu care ne putem înfăţişa înaintea credincioşilor. Acesta e felul didactic, adică prin care dăm oamenilor cunoştinţe. Dar tot în felul acesta se pot lua şi alte materii, de alte feluri. Despre oricare se poate vorbi fără greutate, numai să stai două clipe să cugeţi tu singur, cam ce cuprinde cutare vorbă din Scriptură, cutare

sărbătoare, cutare fapt bisericesc. Sunt atâtea prin care putem alerga cu îndemnuri asupra inimii şi voinţei oamenilor.

Nu trebuie să vedem lucrurile în partea lor grea, ci în partea lor uşoară. Sunt foarte multe căi prin care omul care-şi pune mintea la treabă poate grăi fără mare pregătire, dar iarăşi tot cu oarecare pregătire, şi treaba merge. Pregătirea mai mare este mai cu seamă să te deprinzi tu a cugeta, să ai mai des Scriptura în ochii tăi, să citeşti cu grijă rugăciunile şi vei vedea câte raze de lumină lucesc de acolo înaintea ochilor tăi, prin care poţi apoi învăţa şi pe alţii.

Noi încheiem aici această bucată, întâia, cu arătarea că aceasta e acum marea trebuinţă în clerul nostru pe câmpul omiletic, faţă cu primejdia sectanţilor şi faţă de vaza noastră care trebuie ridicată cu mult peste ce a fost altădată. Şi oricât silinţa care ni se cere este mare, lucrurile nu sunt peste putinţă. Mijloacele, se înţelege, sunt mai multe, dar din punctul de vedere al omileticii, aceasta e laturea care ne priveşte în vremea de faţă.

[Va urma]. ARHIM. SCRIBAN.

„De 38 de ani!"....

Mântuitorul ia parte la praznicul Iudeilor. El era atât de râvnitor de cele sfinte.

Nu era El oare sfinţenia dumnezeească însaşi întrupată în umanitate?

Şi, totuşi, El nu ocolea sfintele jertfelnice dinaintea cărora se înălţau rugăciuni fierbinţi către Dumnezeu şi la picioarele cărora se smeriau inimi însetate de desăvârşirile Lui.

Era însă în Ierusalim şi un sălaş al durerilor, lângă o apă, în care se curăţiau oile înainte de a fi aduse ca jertfă de către credincioşi.

Intr'o învălmăşeală de nedescris zăceau acolo sumedenie de suferinzi: orbi, schiopi, uscaţi... Toţi erau în aşteptare înfrigurată!

Aşteptau „mişcarea apei".

Aşteptau îngerul care împrumuta apei puteri lecuitoare.

Dar pentru mulţi, coborârea îngerului în undele vii ale apei, însemna o nouă desnădejde! Ce folos dacă nu se tămăduia decât celce intra întâi după tulburarea apei, imediat după coborârea îngerului în adâncul ei.

Iar de această grabă nu erau în stare decât ceice se puteau mişca mai uşor, ceice nu erau ţintuiţi de patul durerilor care încremenesc trupul în neputinţă, ceice puteau sta de veghe, pândind clipa minunii îngereşti.

Intre bolnavii acestei clinici a tuturor mizeriilor omeneşti, era un *slăbănog* încleştat de paralizie de 4 decenii. Se tot putea coborî Ingerul în scăldătoare. El niciodată n'ar fi putut să se cufunde în ea cel dintâi!

Avea nevoie de un *om* care să-l ia în spate şi să-l afunde în apă. *Omul* acesta întârzia să se ivească! De 38 de ani dorea să-l vadă lângă patul lui şi el nu mai sosea!

De o mare durere nu te poate face să te apropii decât o mare iubire. Şi iubirile acestea mari, jertfitoare şi milostive păreau a fi foarte rari şi foarte depărtate.

Orbii din vecinătatea suferinţii lui, nu-i puteau ajuta. Schiopii şi uscaţii şi mai puţin.

Afară de Inger, nimeni nu mai cerceta această răspântie a durerilor omeneşti. Şi bietul slăbănog aştepta aşa, zi de zi, fără folos, dar fără să-şi piardă nădejdea.

Suferinţa îndelungată desfundă în suflet spornice izvoare de uimitoare resemnare.

Mântuitorul dela Biserică, porneşte spre această provincie a suferinţii. El singur desluşise gemetele celor ce-L chemau fără să-L cunoască, ale celorce

simţiau fără să ştie, că numai El vrea şi le poate ajuta, că numai El îi poate izbăvi de dureri, pentrucă El venise pentru cei „bolnavi" trupeşte şi sufleteşte.

Şi Mântuitorul se apropie de cel mai părăsit dintre toţi, de cel mai bolnav, de cel mai neputincios, de slăbănogul de 38 de ani.

Işi găsise în sfârşit „omul". Era însuşi Fiul lui Dumnezeu! In realitate, Mântuitorul îl găsise pe el, pentrucă iubirea Lui îl căuta de mult, cum şi-ar fi căutat un păstor oile lui pierdute şi primejduite de fiarele pădurii. «*Voieşti să fi sănătos?*» Eu voiesc să te fac sănătos! Dar vreau să-ţi trezesc mai întâi în sufletul tău dorinţa, pe care Eu doresc să ţi-o împlinesc.

Bietul slăbănog nu ştia că „omul" pe care-l aştepta de atâta amar de vreme, sosise în sfârşit, era lângă el, vorbea cu el şi într'o clipă, avea să-l izbăvească de chinurile celor 38 de ani şi începu să-şi povestească durerea, simplu, cumpătat, fără revoltă şi fără învinuiri. Suferinţa îl înţelepţise şi-i înseninase cugetul. Impotriva cui era să cârtească şi cu ce câştig?

Ingerul venea fără zăbavă şi tulbura apa. Numai el zăbovea mereu să se coboare în ea, pentrucă nu se putea urni din pat.

De câteori nu ne vorbeşte şi nouă conştiinţa, tulburându-ne cu remuşcări şi îmbiindu-ne să ne întoarcem la Dumnezeu, dar noi ne facem că nu o auzim şi nu-i urmăm poveţele ei prielnice!

Ce folos că ne dăm atât de bine seama că suntem pierduţi, dar nu facem nimic ca să ne regăsim pe noi înşi-ne, regăsind pe Dumnezeu de care ne-am înstreinat!

Trebuie *să vrem* să ne mântuim şi în acelaş timp *să lucrăm* din răsputeri, pentruca mântuirea noastră să nu întârzie. Deziderate morale au mulţi oameni. Dar ele par a fi platonice, simple reverii şi accese, fără temeiu statornic în voinţe şi fără concretizare permanentă în fapte.

Porunca Mântuitorului are un caracter dinamic: «*Scoală-te!*» Trezeşte-te, sileşte-te tu însuţi să te desrobeşti din păcat şi din toate inerţiile lui!

«*Ia-ţi patul tău!*» Inlătură din viaţa ta toate piedecile păcatului şi toate ocaziunile care ţi se oferă de a-l săvârşi.

«*Şi umblă!*» Fixează-ţi o ţintă superioară, un ideal şi porneşte către el, mai departe, mai sus, fără frică şi fără preget.

Nu rămânea pe loc! Aceasta înseamnă să degenerezi, să dai înapoi! Apa care nu curge putrezeşte. O conştiinţă netulburată de remuşcările păcatului, este o conştiinţă ucisă de el.

Slăbănogul nu se îndoieşte o clipă că trebuie să execute porunca Mântuitorului, oricât i-ar fi părut altuia de himerică, de irealizabilă.

Pe când noi, când ne vorbeşte Mântuitorul, începem să facem teorii ca să ajungem la concluzia, că ceeace ne cere El, este „imposibil", „absurd".

Rezultatul? *Rămânem* cum am fost, *bolnavi*, şi *murim* cum am *trăit, în păcat!* De glasul conştiinţei n'am ascultat, poruncii Mântuitorului nu ne-am supus, pe propoveduitorii Sf. Evanghelii nu-i iubim, de Sf. Biserică — Vitesda harică a suferinţelor noastre, — nu ne lipim.

* * *

Slăbănogul iscodit de iudeii făţarnici nu ştia *cine* a fost celce l-a făcut sănătos. A aflat, însă, într'o zi, cine era acela, *în biserică.* Şi-a mers *să vestească* Iudeilor *pe Isus.*

Dela Vitesda suferinţei păcatelor, trebuie să mergi la biserica bucuriei mântuirei.

La Vitesda n'ai cunoscut pe Hristos.

Numai El te-a cunoscut pe tine!

In Biserică vei cunoaşte şi tu pe Hristos. Şi vei face şi pe alţii să-L cunoască!

Ce-ţi pasă, că propoveduindu-L, vei fi prigonit şi tu, cum a fost prigonit El!...

Numai „să nu mai greşeşti ca să nu-ţi fie ceva mai rău“!...

Recidiva păcatului este înspăimântătoare!

De câţi ani suferi tu, iubit frate, în Vitesda lumii acesteia? Te-ai gândit vreodată, la aceasta, fie că eşti tânăr, fie că eşti bătrân? Mântuitorul e azi lângă tine! El te ştie că eşti bolnav! Vrea să te facă sănătos! Tu vrei? Nu-L vezi şi nu-L auzi poruncindu-ţi şi ţie: *«Scoală-te, ia-ţi patul tău şi umblă!»*

Urmează pilda slăbănogului, ca să te izbăveşti ca el şi plecând dela Vitesda, nu vei mai putea merge decât în Biserică. Acolo te vei întâlni cu Mântuitorul! Şi El îţi va spune că suferinţa e plata păcatului, iar tu vei porni să-l propoveduești tuturor fără frică.

Şi drumul tău spre Vitesda va fi acum drumul iubirii faţă de fraţii tăi chinuiţi de păcat şi de durerile pe care le căşunează el — şi în tine, ei îşi vor găsi „omul“, pe care-l aşteaptă ca să-i izbăvească, pentrucă tu ai găsit pe Hristos care te-a izbăvit, ca să-i duci şi pe fraţii tăi la El!

Prof. **Dr. Gr. Cristescu.**

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.

[Urmare].

„Domnule Director al *Universului,*

„Am aflat că cu prilejul scrisorii inserate în numărul din 23 Maiu din ziarul *«Glasul Dreptăţii»* D-Voastră aţi spus, că aşi fi revoltat pe faţă contra Sf. Scaun.

„Nu înţeleg, Domnule, cum aţi putut considera ca act de revoltă o scrisoare în care am declarat că am făcut faţă de Congregaţia Indexului toate demersurile pe cari conştiinţa mea le-a găsit *necesare.*

„In scrisoarea ce v'am adresat acum câtva timp, am declarat formal că eram dispus să fac toate corecturile

ce-mi vor fi indicate de autoritatea bisericească. Pentru a cunoaşte ceeace ar putea fi greşit în cartea mea, m'am adresat chiar Congregaţiei Indexului şi cardinalul prefect mi-a răspuns printr'o scrisoare a Monseniorului nunţiu în care îmi spune că pentru a cunoaşte greşelile să mă adresez la oameni învăţaţi şi cu doctrină sănătoasă. M'am grăbit să scriu prelaţilor cari se bucură la Roma de cea mai bună reputaţie şi înaltă ortodoxie. Intreb dacă acestea sunt actete unui revoltat împotriva Sf. Scaun.

Când am zis că, dacă aş fi privit ca obligatorie supunerea mea Indexului, n'aş fi aşteptat până acuma s'o fac, n'am vrut să vorbesc decât de aceasta formulă de declaraţie publică, pe care nici Congregaţia, nici cardinalul prefect nu mi-au cerut-o.

Sper, domnule Director, că veţi binevoi să inseraţi această dreaptă reclamaţie în Numărul D-Voastră următor.

Primiţi asigurarea distinsei mele consideraţii,

Abatele Guettée".

«*Glasul Dreptăţii*» a publicat deasemenea această scrisoare.

Incredinţat că arhiepiscopul care slăbea din zi în zi are să mă părăsească, i-am propus să numească o comisiune însărcinată cu examinarea lucrării mele. N'a îndrăznit, dupăcum adevereşte dl Lequeux în următoarea scrisoare:

Arhiepiscopia de Paris.

Paris, 18 Maiu 1852.

«*Domnule abate,*

„Despre afacerea D-Tale n'am putut să vorbesc decât ieri cu M-rul arhiepiscop: prelatul nu e de părere să-ţi promită un examen prealabil al cărţii D-Tale; mi-a expus mai multe reflexii asupra cărora trebue să mă întreţin cu d-ta.

Te rog dar să vii să mă vezi cât se poate de curând. Un lucru: să nu vii în ziua Inălţării.

Primeşte, Domnule, interesul sincer ce-ţi port şi consideraţia cu care sunt al D-Tale servitor

„Lequeux, v. g."

Se poate observa că pentru dl Lequeux nu mai eram *scumpul lui prietin* ca în celelalte scrisori, ci simplu *Domnule abate.*

Cu toate astea acest brav om era *confratele meu de Index.* E adevărat că se supusese, dar ce supunere!

Dăm aici termenii. A făcut acest act printr'o scrisoare către nunțiu:

Paris, 12 Oct. 1851.

«*Monseniore,*

„Am primit aseară notificarea ce-ați binevoit să-mi faceți asupra decretului Congregației Indexului din 27 Sept. 1851, și mă grăbesc să depun următoarea declarație în mânile Excelenței Voastre: Consacrându-mi viața încă de mult Bisericii și temându-mă ca atare a fi un prilej de scandal, declar că mă supun cu umilință judecății pe care sfânta Congregație a Indexului a dat-o asupra lucrării pe care am publicat-o sub titlul: *Manuale compendium juris canonici ad usum seminariorum juxta circumstantias temporum accommodatum.*

Binevoiți, Monseniore a primi etc.

Lequeux,
„vicar general".

Era prea simplu. D. Lequeux a adăogat reflexiile următoare pe cari le-a adresat ziarelor zise religioase:

„Sinceritatea declarației ce precedă nu mă împiedică să reclam contra mai multor afirmații din articolul publicat de *Correspondence de Rome* din 24 Iulie, articol reprodus de *Universul* din 11 Octomvrie, prin cari mi se denaturează doctrina. Nu cred de datoria mea să intru acum în discuția amănunțită a acestor afirmații. Cred deasemenea că nu e timpul să mă angajez într'o polemică asupra altor puncte cari ar trebui într'adevăr apărate. Dar privind împrejurările, în cari am trăit cea mai mare parte din viața mea, îmi cred de datorie să declar că conștiința nu-mi impută să fi susținut cu știință vre-un sentiment contrar învățăturii Scaunului apostolic pentru care am profesat și am recomandat altora cea mai deplină supunere. Nu văd, în special, pe ce bază s'a putut insinua că există legături între părerile mele și doctrina profesorului Nuytz, doctrine pe cari le-am combătut direct și lămurit în *Manualul* meu".

Asta însemna că nu se supusese decât de formă și că era hotărât să apere doctrinele ce le predase.

Mi se pare că purtarea mea a fost cu mult mai demnă și mai cinstită decât a d-lui Lequeux. Dar, în sfârșit, el era

vicar general şi actul său de supunere era o muşama care acoperia marfa.

Nimeni, de altfel, nu s'a lăsat amăgit de supunerea dlui Lequeux care a făcut să fie atacată Congregaţia Indexului nu numai de abatele Delacoutùre cu care se înţelegea, ci şi de un rău preot numit Leclerc pe care-l cunoscuse şi care s'a dus la slujba bisericească dela Saint Germain—l'Auxerrois dupăce băuse o duşcă de rachiu la taraba dela Mère Moréaux. Denunţat de câţiva devotaţi, Leclerc n'a mai făcut slujbă la Paris şi n'a mai apărat în ziare pe dl Lequeux.

Dl Lequeux se apără cu ajutorul superiorului dela Congregaţia de Saint-Sulpice şi al directorilor dela seminarul din Paris. A făcut cu ei *Memoriul asupra dreptului comun*, care a fost publicat într'un mod misterios şi trimis tuturor episcopilor din Franţa. Acest memoriu avea ca scop să stabilească faptul că datinele bisericii galicane erau legale şi că se pot urma cu toată siguranţa de conştiinţă. Putea aşadar să nu se supună decretelor Indexului, fiindcă după dreptul obicinuit al Franţei, această congregaţie nu era recunoscută şi nu se bucura de nici o autoritate în Franţa.

Am văzut câteva corecturi îndreptate din *Memoriu* pe biroul dlui abate Boiteux care mi-a dat câteva deslusiri asupra lucrării însă sub cea mai mare taină.

Am păstrat secretul, dar astăzi toată afacerea este aşa de veche încât mă cred autorizat să spun ceeace am ştiut.

Dl Lequeux care s'a *supus* scria totuşi contra Indexului, pe câtă vreme eu care trebuiam să scriu din ordinul arhiepiscopului nu făceam decât să răspund atacurilor nedrepte ale duşmanilor mei. Puteam să public un volum contra Indexului şi aveam strânse asupra acestui subiect o mulţime de documente, însă ar fi fost foarte primejdios pentru mine să fac un volum ca d-nii Delacouture şi Lequeux. Am continuat să mă apăr în ziarele ce mă atacau.

S'a văzut că nu eram lăsat să mă apăr aşa cum aş fi vrut. Eram de o supunere absolută faţă de arhiepiscopie, consimţiam la tot ce-mi cerea arhiepiscopul şi al său Le-

queux. Voi mărturisi atât, că cinstitul Lequeux îmi sărăcise adesea nervii. Dacă el purta lumea întreagă pe cocoaşa sa, cum spunea abatele Darboy, eu îl duceam foarte bine în spate.

In decretul în care se găsia condamnarea lucrării mele, se revenea asupra cenzurii *Manualului* dl Lequeux, după obiceiul Congregaţiei, pentruca să spună că autorul s'a *supus*. Insă menţiunea a fost tot aşa de seacă precum fusese supunerea. Se zicea simplu: *auctor se subjecit*, fără a mai adăoga pe *laudabiliter*.

Nu era mai cinstit să declare ca mine: Mă voiu supune când îmi vor fi aduse la cunoştinţă greşelile sau cauzele cenzurării?

Se cunosc acum aceste faimoase greşeli cari nu erau decât părerile admise în toate timpurile în Biserica Franţei de cei mai învăţaţi scriitori. Scrisoarea dlui Pallu-Duparc a servit ca bază denunţurilor *beţivului* Gauthier, şi Gauthier ca şi Pallu mă cenzurau, fiindcă nu eram ultramontan ca ei şi nu fiindcă aş fi comis vre-o erezie.

Eram victima fanatismului ultramontan.

V.

Situaţia Mons. arhiepiscop de Paris faţă de Roma. — Prietinii şi duşmanii mei în dioceza de Blois şi la Paris. — Publicarea volumului meu al optulea. — Mânia duşmanilor mei. — Cei trei nedemni episcopi din La Rochelle, Luçon şi Angoulême cer arhiepiscopului din Paris măsuri aspre împotriva mea. — Pallu, din Blois, lucrează tot aşa. — Farsa numită sinodul din La Rochelle. — Trei vrabii împotriva unui vultur. — Corespondenţa cu dl Donnet, arhiepiscop de Bordeaux şi cu Cousseau, din Angoulême. — Raport făcut către pseudosinodul din La Rochelle. — El este trimis arhiepiscopului din Paris cu condiţia că nu mi se va împărtăşi. — In ce mod am putut lua copie de pe el. — Discuţia raportului. — Suplimentul meu la hotărârile conciliului din La Rochelle.

La începutul acestui capitol, este bine să facem cunoscută situaţia Mons. Sibour, arhiepiscop de Paris, faţă de Roma.

M. Sibour era foarte vanitos. El îşi închipuia a fi un episcop mare, un om cu totul superior. Când tronul lui Ludovic-Filip fù răsturnat şi când Republica fu proclamată, el scrise, el, micul episcop din Digne, lui Piu al IX-lea, spre a-i spune să renunţe la tronul său temporal şi să se

mulţumească cu puterea spirituală. Aceasta demonstraţie l-a învrednicit de scaunul din Paris, în urma morţii într'adevăr episcopale a Mons. Affre, pe baricade. Odată ajuns arhiepiscop de Paris, M. Sibour se crezu mare. El voia să continue a face imputaţii papei. Piu al IX-lea consultase atunci episcopii cu privire la proiectul său de a face o dogmă din învăţătura despre Concepţiunea Nepătată. Acest plan era un lucru absolut neobişnuit, chiar în Biserica romano-catolică.

Dela instituirea lor, iezuiţii s'au pronunţat în favorul învăţăturii. Concepţiei Nepătate s'au făcut multă zarvă cu ea în Spania, ţara originei lor. Pentruce oare s'au exprimat ei în acest senz? Pentrucă dominicanii, concurenţii lor temuţi, susţineau, că Concepţiunea Nepătată nu poate fi primită de către adevăraţii catolici. Dominicanii aveau atunci o influinţă mare în biserică, şi această influinţă precumpănia pe cea a iezuiţilor. Teologii dominicani pătrundeau în toate facultăţile de teologie şi făceau să domineze în ele părerile lor. Ei îşi aruncau privirile mai ales asupra Sorbonei şi erau în stare să exercite într'ânsa o influinţă covârşitoare. Vechii doctori ai Sorbonei aparţineau clerului de mir. Ei voiau să admită printre ei doctori-călugări, dar cu condiţia ca ei să nu domineze şcoala. Dominicanii fiind în măsură să o domineze, vechii doctori căutau un mijloc de a-i depărta din *casa* lor şi îl aflară în învăţătura Concepţiunii Nepătate. Opoziţia faţă de aceasta doctrină era una din temeliile teologiei ordinului dominican. De atunci, s'a recunoscut că doctrina concepţiunii nepătate, considerată numai ca părere liberă, ar fi una din bazele învăţământului sorbonic. S'a admis deci, ca toţi aceia cari s'ar prezenta pentru obţinerea titlului de doctor în teologie la Sorbona, să depună jurământ pentru apărarea şi răspândirea învăţăturii Concepţiunii Nepătate.

Dominicanii neputând face acest jurământ contrar învăţăturii ordinului lor, erau excluşi din Sorbona.

Iezuiţii nu se mulţumiră să susţină învăţătura Concepţiunii Nepătate ca *opiniune teologică*, ei voiau să facă din ea o dogmă. De aci o polemică în care, din punctul de vedere al principiilor catolice şi al datelor tradiţionale, dominicanii avură dreptate. Dar, ce le pasă iezuiţilor de tradiţia şi de prin-

cipiul catolic? Ei intreprinseră să facă pe papa infalibil să declare, că Concepţiunea Nepătată era o dogmă de credinţă, şi suveranii spanioli cerură aceasta declaraţie. Cu toate aceste stăruinţe şi cu toată influinţa iezuiţilor, papii nu îndrăzniră să facă o dogmă nouă. Iezuiţii nu pierdură curajul; făcură o propagantă fără frâu în favoarea viitoarei dogme. Mici rugăciuni împreunate cu indulgenţe, icoane şi alte mijloace neînsemnate fură răspândite cu îmbelşugare. S'a ajuns în chipul acesta la această consecinţă, că întreagă biserica credea în Concepţiunea Nepătată. S'a cerut ca fiecare episcop s'o dovediască pentru dieceza sa.

S'a uitat un punct esenţial, anume: dacă toate Bisericile o crezuseră întotdeauna. Principiul catolic s'a şters atât de mult la cei evlavioşi, încât înşişi episcopii nu ţinură seamă de el. Ei dovediră că credinţa în Concepţiunea Nepătată exista în diecezele lor.

M. Sibour avù cel puţin cinstea să declare, că învăţătura Concepţiunii Nepătate nu era *definibilă* ca dogmă.

El sporia în chipul acesta doza relelor simţeminte, pe cari Piu al IX-lea le nutria împotriva lui. Acest papă dispunând să se tipărească memoriile, pe cari i le adresaseră episcopii, învăţaţii Curiei romane cernură memoriul M. Sibour. Faimosul abate Bautain fusese principalul lui redactor. Bautain se credea doctor în *in omni rescibili et quibusdem aliis;* dar se pare că nu ştia prea bine limba latină. De altcum, el făcuse medicină, cu privire la Concepţiunea Nepătată, ceeace fusese prilejul unor interminabile. In sfârşit papa n'a învitat pe arhiepiscopul de Paris să se ducă la Roma în vederea pretinsului conciliu care trebuia să aibă loc cu privire la definiţia Concepţiunii Imaculate.

Incă un prilej de lupte între Piu IX şi M. Sibour: acesta din urmă concepuse planul să cheme la Paris pe preoţii cei mai distinşi din toate diecezele Franţei, şi el a întemeiat şcoala capelanilor Sfintei Genoveva care trebuia să fie compusă din preoţii tineri cei mai capabili ai diferitelor dieceze, cari ar obţine locurile prin concurs.

Capelanatul Sfintei Genoveva a fost întemeiat. Insă, spre a grupa pe preoţii cei mai învăţaţi, M. Sibour voia să întemeieze o înaltă şcoală teologică care să înlocuiască vechea Sorbonă El chemă la Paris pe Dl Lequeux pentru

a-l pune în fruntea şcoalei. S'a cugetat la mai mulţi eclesiastici tineri pentru a face din ei tot atâţia profesori. Eu făceam parte dintre aceştia. Roma s'a mişcat la acest plan. Numele D. Lequeux, cunoscut ca galican, deştepta băgarea de seamă. Pentru a face aceasta şcoală imposibilă, au pus cartea D. Lequeux la index şi pe urmă au pus-o pe a mea.

Iată adevărata cauză a cenzurei cu care a fost lovită lucrarea mea.

[Va urma]. **Ilie Beleuţă.**

CRONICĂ.

Arhiepiscopul Ghermanos al Tiatirei şi Enciclica Papei „Mortalium animos". Arhiepiscopul ortodox al Tiatirei, Ghermanos, stabilit la Londra, publică în „Le Cristianism an XX-ème siècle" dela 8 Martie 1928 un răspuns la enciclica Papei, menită a abate pe credincioşii săi dela dorinţa împăcării bisericilor. Rezumăm acest răspuns:

La publicarea enciclicei se aşteptau toţi câţi doresc cooperarea şi reunirea bisericilor, căci ştiau ce răsunet a provocat în lumea creştină conferenţa dela Stockholm şi cea dela Lausanne. O asemenea operă trebuia să trezească nelinişte la Roma, câtă vreme ea n'a suferit naufragiul nădăjduit de cei din Vatican, ci dimpotrivă a pătruns şi în sânul turmei proprii. Insuşi Papa o spune în enciclică: „Intreprinderea aceasta este urmărită atâta de viu, că ea a prins şi pe unii catolici, seducându-i cu nădejdea de a ajunge la o unitate ce ar concorda cu dorinţa Sf. Biserici mame". De aci avertismentul Papei:

Numai la Roma este mântuire; în afară de ea e pieire; „un adevărat monopol al graţiei divine".

Mulţi pan-creştini socot, că prin concesiuni Roma s'ar îndupleca. Greşesc. Alfa şi Omega Romei este supunere fără rezerve faţă de ea şi acceptarea până la ultima iotă a deciziilor, luate de Vatican.

Papa recomandă, mijloacele sale vechi, de a ajunge la reunirea tuturor bisericilor: *prozelitismul*, deci absorbire completă.

Cum respectă Roma principiile şi conştiinţa altora, ne servesc de dovadă uniaţii. Roma promite, că va respecta tradiţiunile şi obiceiurile celorce se unesc cu ea recunoscând supremaţia şi infalibilitatea papei. Insă clerul unit este crescut la Roma de ultramontani; revenit în ţară el întroduce tradiţiile şi obiceiurile romane. Este deajuns a cerceta o biserică neunită din Orient şi apoi una unită

de acolo, şi se va vedea, că pentru Roma catolicism [universalism] însemnează *romano*-catolicism. Şi pentru aceasta nu-i pasă nici de timp, nici de mijloace, ci numai de scop.

Care este deci datoria pan-creştinilor? Să-şi strângă rândurile, să-şi dubleze energiile şi prin conferinţe, publicaţii şi congrese să provoace contagiunea împăcării tuturor creştinilor, împotriva căreia vrea papa să-şi puie la adăpost credincioşii prin „Mortalium animos", căci datoria pan-creştinilor este a elibera pe aceşti credincioşi, din sclăvie şi a-i aduce la libertatea fiilor lui Dumnezeu. Numai astfel va cădea turnul Babilonului şi se va ridica pe ruinile lui biserica creştinătăţii universale, a cărei piatră nu este papa, ci Hristos.

*

Asociaţia ateiştilor [Soiuz Bezbojnikov] este organizaţia de propagandă antireligioasă recunoscută din anul 1926 April, în Rusia bolşevistă. Ea cuprinde 250,000 membri în 5000 de celule. In fiecare an îşi pregăteşte cam 10,000 de agitatori. Sfatul central redactează un ziar al ateiştilor [Bezbojnik] şi o revistă a Antireligioşilor [Antireligioznic] cari apar în 20 milioane, în 300,000, în 84,000 exemplare; în afară de acestea mai iese de sub tiparul veninului neputincios şi 2 milioane de reviste volante, foi volante şi diferite cărţi. Ca mijloace adecvate propagandei lor li se recomandă să facă intreprinderi de folos obştesc, să aranjeze nunte roşii, înmormântări roşii, sărbători roşii [ca de pildă sărbătoarea Stelei bolşeviste în locul Crăciunului]. Comisariatul poporului nu aranjează nici un curs, în care să nu se trateze şi despre problemele propagandei antireligioase. Filiala din străinătate a acestei asociaţii a intrat în asociaţia internaţională a liberilor cugetători. La sărbătorile sfintei Invieri au fost instalate la toate colţurile de stradă aparate radiofonice, cari aveau scopul să lămurească poporul asupra „rătăcirilor superstiţioase". Au aranjat şi sărbători de Paşti antireligioase şi cu toate acestea, bisericile din Moscova au fost arhipline.

Inzadar alimentezi focul de putregai, căci acela în loc de căldură, răspândeşte numai fum şi putoare care te îneacă.

Totaşa a păţit şi păţeşte şi propaganda antireligioasă în oricare colţ al pământului şi îndeosebi în Rusia mistică. Cum vreau „luminaţii ideologi", ameţiţi de fumul ideilor putrezite pentru orice minte sănătoasă, cum încearcă aceşti fii ai pierzării să smulgă tocmai din sufletul celui mai evlavios popor, rădăcina cea mai plină cu suc de viaţă, rădăcina misticizmului religios şi să o înlocuiască cu secăturile intelectualiste ale materializmului modern? Nimic nu ne poate vorbi mai clar despre zădărnicia încercărilor de

această natură, decât şirul nesfârşit al martirilor ruşi, cari şi în veacul acesta au ştiut plăti cu sânge statornicia lor în credinţa creştină.

*

EXTERNĂ

„Cartea de rugăciuni" a bisericii anglicane sorţită revizuirii, a stârnit în lumea Englezilor o frământare sufletească din cele mai vii, frământare care a culminat în desbaterile parlamentului englez dela 13 şi 14 Iunie cor., când iau parte la şedinţă nu mai puţin de opt miniştri ai marelui imperiu, şi când în expunerea credinţei şi concepţiilor religioase se iau la întrecere laicii cu feţele bisericeşti. Cu drept cuvânt constată' presa engleză, că pe întreagă suprafaţa pământului, unde se va găsi un englez, trebue să se simtă mândru de atâta înălţare şi revărsare a bogăţiilor conştiinţii religioase într'o desbatere parlamentară.

„Cartea de rugăciuni" ar fi într'un anume înţeles „Liturgierul" nostru. De când s'a împământenit reformaţiunea între Englezi, adaptată firii şi condiţiilor lor de viaţă, au intervenit schimbări mari atât în lumea încunjurătoare cât şi în domeniul psihic. Reformaţiunea, care e o confesiune ce se adaptează mediului, în toate ţările, trece prin stadiu nou de „reformare". Hotărât lucru, ceeace susţine o religie sau o confesiune, sunt monumentele şi operile, cari traduc în practică ideile, spiritul sau dogmele ei şi cari le pun la dispoziţie spre întrebuinţarea deasă, dacă nu zilnică, tuturor credincioşilor. In urma spiritului vremii schimbat, deci s'au început revizuirile „Cărţii de rugăciuni" mai întâi de biserica anglicană din Canada, apoi de cea din Irlanda şi acum s'a prezentat un proiect de lege al „Cărţii de rugăciuni" şi în parlamentul englez. Prin proiectul de acum s'a intenţionat a se face o revizuire prin revenire la unele practici mistice, pe cari le-a avut biserica engleză, când aparţinea Romei. Impotriva acestor reveniri s'a dat luptă în parlamentul englez, unde proiectul a avut şi entuziaşti apărători ca lordul H. Cecil.

Pe noi nu ne priveşte rezultatul votului, ci faptul că pe englezi problema religioasă nu-i „plictiseşte" ca pe unii cărturari ai noştri şi că parlamentarii de acolo în asemenea probleme nu înţeleg să aibă opinia cutărui ministru, exprimată prin câte „un gest ascuns" şi interesat.

*

INTERNĂ

Conferinţa catehetică dela Sibiu. Consiliul Arhiepiscopiei de Alba-Iulia şi Sibiu a luat frumoasa hotărâre de a întruni în 5 Iulie c. pe profesorii de religie şi cateheţii din Sibiu la o conferinţă pentru a discuta probleme

de educație religioasă în legătură cu școala secundară. Conferința, s'a și ținut în sala de ședințe a Consiliului mitropolitan.

In cele două ședințe, prezidate de I. P. C. Sa. păr. arhim. Dr. V. Stan, vicarul arhiepiscopesc, s'au discutat următoarele chestiuni: 1. Programa analitică a religiunii. 2. Manualele de învățământ religios. 3. Sf. Scriptură în școală. 4. Exortațiile pentru elevi. 5. Societatea Sf. Gheorghe în școală. 6. Inspecționarea învățământului religios. 7. Controlul elevilor în afară de școală.

Punctul prim nu s'a pus în discuție, fiindcă programa nouă a școalei secundare nu e cunoscută. Păr. Gh. Maior, dir. semin. teol. totuși spune: „Programa, cred, că va fi identică cu a școalei normale, și atunci, dacă până la dogmatică [inclusiv] pe baza ei se poate face progres, la morală programa e de tot necorăspunzătoare, și cred că ar fi bine să se facă pașii de lipsă pentru o programă mai satisfăcătoare la Morală, atât la școala normală, cât și la celelalte feliuri de școale secundare".

La punctul 2, dat spre studiere păr. M. Jantea, profesor la liceul „Gh. Lazăr", d-sa recomandă cărțile pe cari le crede mai potrivite a se întrebuința la toamnă, până vom avea cărți după programa nouă. Păr. Maior discută problema pedagogică a manualelor de religie, arătând defectele, de cari sufere manualele de până acum și propunând cum crede d-sa, că ar trebui întocmite, cum ar trebui censurate și de cine, ca să corăspundă scopului religiei în școală; se declară pentru o Biblie școlară, publicate în condiții tehnice superioare.

La punctul 3 își cetește referatul păr Mihail Neagu, profesor de religie la școala normală „A. Șaguna", expunându-ne lupta pro și contra utilizării T. V. în școală [cine se interesează de aceasta problemă să cetească dările de seamă despre congresele dela München și Bremen mai ales, sau rezumatul acestor discuții în *Metodica* lui *I. Rude*. Red.], declarându-se pentru menținerea T. V. în școală, pentru întrebuințarea cât mai deasă a Bibliei și pentru o biblie școlară.

Păr. Dr. Ioan Stanciu, profesor de religie la mai multe școale din Sibiu, arată greutățile, de cari se lovește cu ținerea exortațiilor, neajungând să țină decât la 7—8 Dumineci la aceeaș școală; cere exortații pe clase, dându se profesorului o oră din cele rezervate pentru educație, să se plătească ora de exortație, și să fie ajutat la conducerea la biserică și la menținerea ordinei și de ceialalți profesori. Intre alții, cere voie de a vorbi și la acest punct păr. Maior, spunând: „cât am fost profesor am avut no-

rocul să nu mă pot plânge de greutăți, ca cele ale păr. Stanciu; păr. Stanciu i s'ar putea ajuta, dându-i-se câțiva studenți teologi, cărora aceasta le-ar servi de practică; exortațiile să se țină înainte de a merge la sf. liturghie alternativ, odată cu toți elevii din cursul inferior și apoi cu toți cei din cursul superior; subiectul lor, aflarea căruia e lucrul cel mai greu, să nu fie identic cu al lecțiilor, pe cari le iau, și se vor alege din viața școlară de peste săptămână, din întâmplări de pe la alte școale și cari au ajuns la urechile lor, diferite știri din oraș, din țară, din lumea largă, cari prin comentarii interesate pot da alt sens și pot avea eventuale urmări nedorite; toate însă să fie tratate cu considerare la principiul: răul ignorează-l și relifează binele, virtutea, și orice vei trata să influințeze caracterul religios-moral al elevului; să nu dureze mai mult de 25—35 minute; cele mai iubite sunt cele de 10 minute; să nu faci predică patetică din ele, ci să transpire o comunicativitate iubitoare, binevoitoare; elevul să nu fie obligat niciodată a face notițe sau a „refera" din ea în ora proximă de religie, — el să aleagă ce-i place din exortație.

La punctul 5 își cetește referatul păr. Maior, arătând că soc. Sf. Gheorghe e necesar să între în școală, că ea are să traducă în practică în lumea elevilor postulatele evangheliei și să facă legătură între viața din școală și cea din afară; spune cum ar trebui organizată, ca cercurile să mai fie lăsate numai în grija inițiativei particulare, care adesea are cele mai bune intenții, dar nu știe pleca la drum, apoi arată cum poate fi întrodusă în școală; cere să se exopereze încuviințarea ministerială, fără care nu e admisă în școală, amintește și de „fondul" central care trebue adunat, și fără care nu se poate face mult cum și de o publicație a societății. Păr. Scorobeț arată ce fac aceste societăți tinerești în străinătate și propune un *examen de pietate* în fața episcopului, când se termină școala.

„Inspecționarea învățământului religios" a fost chestiunea de care s'a preocupat păr. prot. Cioran, catehet la liceul de fete „Domnița Ileana". Dsa cere două inspecții pe an la fiecare profesor, una la propunere și alta la examinare; inspecțiile acestea să fie un fel de momente religioase deosebite pentru elevi, și când vine ziua inspecției, salele să fie împodobite deosebit cu flori, covoară etc.

Cere, ca fiecare profesor să înainteze an de an un plan analitic. Inspecția să se facă și pe viitor prin consilierii eparhiali și profesorii Academiei teologice. Păr. vicar Stan, arată, că de fapt la noi inspecționarea învățământului s'a făcut numai i n c i d e n t a l atunci când oamenii dela centru s'au deplasat undeva în alte chestiuni; constată că

învățământul religios stă rău, și întinde constatările și asupra învățământului religios primar. Păr. Maior spune: „Când vorbim de inspecție trebue să ne gândim la trei lucruri: ce să inspectezi, pe cine, și cine să inspecteze. Cea dintâi ne pune problema planului analitic. Socot lucru inutil să alcătuiască fiecare profesor un plan analitic și apoi an de an să-l înainteze, desigur neschimbat, „spre aprobare". Pe baza programei statului să se întocmească unul singur, cam așa cum am întocmit eu unul pentru școala normală „A. Șaguna". Am împărțit anul în bimestre [după lege] și fiecare bimestru în săptămâni și ore, fixând astfel pentru fiecare oră materia de luat. La fiecare lecție sau unitate mi-am fixat în câteva cuvinte cu ce fac pregătirea, cum anunț ținta, la ce capitol, vers se găsește partea respectivă în Sf. Scriptură sau manual, cu ce pot face aprofundarea și asociarea, care citat din Biblie ar exprimă mai bine ideea fundamentală [sistemizarea], ce aplicare o cred mai potrivită; și lecțiile din întreg cursul normal sunt strict legate una de alta. Un asemenea plan analitic general, lucrat de o comisie c o m p e t e n t ă, admite și momentele locale și ale vremii, de cari ar trebui să ții seamă, ar fi un mijloc de unificare și de controlare a învățământului. Sub inspecție nu înțeleg deloc o procedură polițienească. Ea are să unifice metoda, să dea vieții religioase din toate școalele acelaș ritm și timbru. Inspecția are „să formeze încă" pe profesor. Dealtfel problema formării protesorilor încă ar trebui pusă, când ne gândim la inspecționarea învățământului. Pentru formarea viitorilor profesori ar trebui să se găsească o modalitate. Și eu propun una. Nu e deajuns și nici ducătoare la scop practica de o oră-două la săptămână, făcută cu candidații la preoție și deci la catedra primară și secundară.

Câte un student din cursul III și IV dela Academie și la fel din cursurile ultime ale seminarului, să fie obligați a însoți câte o zi la săptămână pe diferiții profesori de religie din oraș, mergând cu el la lecții, discutând metoda întrebuințată sau diferitele observări, și odată la lună să fie pus și studentul să facă lecție sub conducerea profesorului de religie respectiv, de observările din luna aceasta sigur va ține seamă în luna viitoare, când va face o nouă lecție și așa va porni pe drumul cel bun al desăvârșirii sale ca propunător de religie și înțelepciunea ar avea un temeiu în plus. Inspecțiile nu pot fi incidentale și — inspectorii improvizați.

N'am nimic împotrivă dacă se perpetuează și sistemul vechiu, dar așa nu putem unifica, nu putem compara, fiecare inspector ocazional judecând și prin altă prismă. Și între eventuale cunoștințe pedagogice și practice este o

deosebire. E necesar să avem inspectori de religie de fiecare eparhie măcar unul, care 10—15 zile, lună de lună, să cutreere şcoalele secundare şi primare chiar, de pe teritorul respectiv. Ei vor fi ochii episcopului în şcoală. Cât bine nu poate rezulta pentru şcoală şi biserică, dacă inspectorii învăţământului religios din metropolie sau chiar din ţară s'ar întruni în conferinţe an de an.

La punctul 7 păr. diacon I. Dinu îşi ceteşte referatul asupra problemei controlului elevilor în afară de şcoală, stăruind esceptional asupra gazdei, ca factor important în educaţia copilului, cere o comisie, care să examineze cvartirele, o listă la direcţiune de cvartirile găsite potrivite, inspecţionare pe acasă din partea profesorilor.

Păr. vicar arhiep. la fiecare punct a rezumat ideile principale, scoţând în relief pe cele, asupra cărora trebue să ne fixăm atenţia. Iar la sfârşit mulţumeşte participanţilor. N'avem cuvinte să relietăm importanţa unor asemenea conferinţe. *Pr. Gh. M.*

Note şi informaţii.

Sub flamura Mariei e titlul unui articol din monitorul oficial al bisericii unite, unde se adăpostesc uneori lucruri ciudate, cari caracterizează oameni şi situaţii. Reuniunea „Sfânta Maria" a femeilor unite din Cluj şi-a sărbat un sfert de veac de existenţă, cu toate că a luat fiinţă numai după răsboiu. Şi „Renaşterea" din Cluj ne lămureşte cum au ajuns uniţii la acest calcul surprinzător. Femeile române din Cluj, *ortodoxe şi unite*, au voit să întemeieze acolo o şcoală românească de fete; pentru ajungerea acestui scop au înfiinţat o reuniune *aconfesională*. Şcoala nu s'a putut înfiinţa şi fondurile se micşorau mereu, fapt care a determinat pe unele doamne să se dea de-o parte, între cari şi ortodoxele. Cele ce au rămas au înfiinţat după răsboiu reuniunea Sf. Maria, dăruind acestei societăţi *confesionale* şi cei vre-o 15 ani de existenţă a celeilalte înjghebări nenorocoase.

Cei dela „Renaşterea" clujană protestează împotriva acestei incalificabile proceduri; dar n'au de ce. Când aşa a luat fiinţă însăşi biserica greco-catolică şi cu asemenea metode s'a menţinut dela 1700 şi până în zilele noastre, azi putem aştepta altceva? Nu susţin că ei, uniţii, sunt pe toată linia „mai vechi" ca noi „grecii?" Şi atunci să ne supărăm când vreau să ajungă cu orice preţ între „vechituri"? Numai cât flamura aceasta nu are nimic cu Sfânta Maria...

*